

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Strategisk Miljøvurdering Natura 2000-plan 2022-2027

Vadehavet

Natura 2000-område nr. 89

Habitatområde H78, H86, H90 og H239

Fuglebeskyttelsesområde F49, F51, F52, F53, F55, F57,
F60, F63, F65 og F67

November 2021

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion: Miljøstyrelsen Syddjylland

Forsidefoto:

Naturtyperne enårig strandengsvegetation og vadegræssamfund koloniserer mudder- og sandflader i Vadehavet.

Fotograf: Miljøstyrelsen Syddjylland

ISBN: 978-87-7564-794-1

Indhold

1. Miljørapport for Forslag til Natura 2000-plan 2022-2027	4
1.1 Ikke teknisk resumé.....	7
1.2 Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer	8
1.2.1 Anden lovgivning	9
1.2.2 Andre relevante planer	10
1.3 Nuværende naturtilstand i Natura 2000-området og Nul-alternativ	12
1.3.1 Nuværende naturtilstand jf. basisanalysen.....	12
1.4 Den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet	33
1.4.1 Flora, fauna og biologisk mangfoldighed.....	33
1.4.2 Befolkningen	34
1.4.3 Menneskets sundhed	35
1.4.4 Jordbund, vand, luft og klimatiske faktorer	35
1.4.5 Materielle goder og kulturarv	35
1.4.6 Landskab.....	36
1.4.7 Arter	36
1.4.8 Fredninger, fredede områder og vildtreservater	37
1.5 Eksisterende miljøproblemer	38
1.5.1 Planens påvirkning af truslerne i området	39
1.6 Internationale miljøbeskyttelsesmål.....	40
1.7 Planens indvirkning på miljøet.....	41
1.8 Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet	51
1.9 Miljøvurderingens gennemførelse og grundlag for prioriteringer og valg.....	52
1.10 Overvågning	55

1. Miljørapport for Forslag til Natura 2000-plan 2022-2027

Den enkelte Natura 2000-plan er ifølge lovbekendtgørelse nr. 1976 af 27. oktober 2021 om miljøvurderinger af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) underlagt krav om miljøvurdering. SMV rapporten skal indeholde oplysninger, der følger af lovens bilag 4.

Natura 2000-planen er en overordnet statslig plan, som skal gennemføres gennem kommunale og andre ansvarlige myndigheders handleplaner, der har fokus på forventede forvaltningsindsatser og initiativer, fordeling af indsatser mellem ansvarlige myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen. Der kan således ikke i forbindelse med den statslige plan foretages en konkret vurdering af indsatsernes miljøpåvirkning, da de statslige Natura 2000-planer ikke fastlægger, hvor den konkrete indsats skal gennemføres.

Natura 2000-område nr. 89, Vadehavet er udpeget som 4 habitatområder og 10 fuglebeskyttelsesområder. Natura 2000-området er placeret på grænsen til Tyskland, og udpegningsgrundlaget indeholder derfor en række naturtyper og arter, herunder træk- og ynglefugle, som for alles vedkommende formodes at udbrede sig på tværs af landegrænsen.

Havpattedyr

På udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 89 findes spættet sæl, der grundet beliggenheden af Natura 2000-området, tilhører Vadehavspopulationen, hvilket dækker over det danske, tyske og hollandske Vadehav. I den danske del af Vadehavet blev der i perioden 2016-2018 vurderet, at være mellem 2.500 og 3.000 individer, og det vurderes, at spættet sæl er i gunstig bevaringsstatus. Gråsælerne i Vadehavet er en del af bestanden i Nordsøen med hovedudbredelse omkring Storbritannien og i det tyske og hollandske Vadehav (kaldet Nordsøbestanden). Den danske del af Nordsøbestanden er opgjort til ca. 230 individer i 2018. Der vurderes, at være en indvandring af gråsæler fra bl.a. den tyske og hollandske bestand, men bestanden i Vadehavet vurderes ikke at være stabil og at have stærkt ugunstig bevaringsstatus. Marsvin er også på udpegningsgrundlaget i området og tilhører bestanden i Nordsøen/Skagerrak. Bestanden er estimeret til 300.000-350.000 marsvin og vurderes at være stabil over den 22-årige undersøgelsesperiode. Bestanden vurderes at have gunstig bevaringsstatus. Studier tyder på, at bestanden i Nordsøen primært anvender områder udenfor Natura 2000-området, herunder områder inden for den tyske del af Vadehavet. I Natura 2000-område nr. 89 anvender de primært de ydre områder i Vadehavet samt området mellem Fanø og Mandø. Natura 2000-området har en uændret lav betydning for populationen hele året, vurderet på basis af satellitsender og NOVANA data for perioderne 1997-2006 og 2007-2016. Flere af Natura 2000-planens indsatser har til formål, at forbedre forholdene for havpattedyr i området herunder de specifikke indsatser, der skal forbedre tilstanden af levesteder for gråsæl samt indsatsen for, at vurdere behovet for at fastsætte eventuel nødvendig regulering af fiskeri, dels for beskyttelse af marsvin mod bifangst, dels af hensyn til kortlagte marine naturtyper. Desuden vurderes evt. fiskeriregulering samt flere af planens andre indsatser som f.eks. opdatering af vejledning vedrørende klappning og færdselsregulering gennem revidering af bestemmelserne for vildtreservatet Vadehavet, potentielt at kunne have en positiv betydning for arterne ved, at forbedre fødegrundlaget og mindske forstyrrelsen i området.

Såfremt der vurderes behov for at fastsætte eventuel regulering af fiskeri skal denne regulering udformes som enten en national lovgivning og/eller en international regulering. Hvis der er tale om

international regulering skal denne forhandles i en regional EU-proces med berørte medlemslande i overensstemmelse med bestemmelserne i EU's fælles fiskeripolitik

Fisk

Flere fiskearter og lampretarter er på udpegningsgrundlaget for området. Dyndsmerlingen, der er på udpegningsgrundlaget i området, er Danmarks mest sjældne ferskvandsfisk og betragtes som kritisk truet. Den har en meget begrænset udbredelse i Sønderjylland og er kun påvist i Sølsted Mose og de yderste koge i Vidå-systemet. Laks forekommer i området og der er registreret omkring 3.000 opgangslaks i Ribe Å og arten bevæger sig formentlig ud i Atlanterhavet og dermed bevæger sig på tværs af landegrænser. Stavsilden er en vandrefisk, der yngler i ferskvand og vokser op i havet. Der er ikke sikkert kendskab til, at arten nogensinde har ynglet i de danske vandløb.

Herhjemme træffes den som en gæst fra landene syd for Danmark, hvor den gyder i de store mellemeuropæiske vandløb. Hav- og flodlampret er registreret i området og kan potentielt bevæge sig over landegrænser. Havørred forekommer i flere af områdets vandløb, hvor den gyder og bevæger sig herefter ud i de kystnære havområder bl.a. i den tyske del af vadehavet. Snæblen findes i dag kun naturligt i den danske del af Vadehavet, hvor Vidåen har den største bestand. Gydebestanden blev i 2018 undersøgt og blev beregnet til ca. 3.150 snæbler. Gydebestanden i Vidå-systemet vurderes, at være stabil eller svagt stigende, og vandløbssystemet er artens vigtigste danske gydeområde. Natura 2000-planen bidrager til at forbedre tilstanden af levesteder for bl.a. snæbel, hvilket vurderes potentielt at kunne have en gavnlig effekt ikke bare for snæbel, men også for andre arter i området, der sætter nogenlunde tilsvarende krav til levested herunder havørred, dyndsmerling, laks, flodlampret, bæklampret og havlampret og i mindre grad stavsild, som vurderes at bruge de danske vandløb i mindre udstrækning. Natura 2000-planens indsats vedrørende udtagning af kulstofholdige lavbundsjord kan være til gavn for bl.a. hav-, bæk- og flodlampret, laks, snæbel, dyndsmerling og stavsild, idet udtagningen kan bidrage til et renere vandmiljø og dermed forbedre levestedet. Det vurderes dermed, at Natura 2000-planen kan have en potentiel positiv grænseoverskridende effekt for disse arter.

Odder

Odder findes udbredt i området og er registreret meget tæt på den tyske grænse, og der forekommer potentielt en udveksling mellem den danske og tyske bestand. Flere af Natura 2000-planens indsatser vurderes potentielt at kunne påvirke artens levesteder positivt. Som eksempel på indsatser kan bl.a. nævnes lavbundsprojekter, sikring af større driftsenheder af lysåben natur samt planens generelle indsats for at sikre egnede levesteder for områdets arter. Disse indsatser forventes at være medvirkende til, at arten også i fremtiden har en stabil forekomst i området.

Naturtyper

På udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 89 findes flere naturtyper, der grænser op til den tyske grænse, herunder kan nævnes næringsrig sø (3150), vandløb (3260), strandenge (1310, 1330) samt de marine naturtyper bugt (1160), lagune (1150) og vadeblade (1140). Natura 2000-planens indsatser skal sikre områdets naturtyper en hensigtsmæssig drift, hydrologi og pleje og søge at skabe sammenhæng og robusthed i områdets natur, ved at sikre større driftsenheder af bl.a. lysåbne naturtyper samt ved at udlægge områder med urørt skov. En del af indsatserne for områdets arter, fx indsatsen for snæbel vil også potentielt kunne have en positiv effekt i forhold til opnåelse af vandplanernes mål og mål i Danmarks havstrategi. Planens indsatser kan også potentielt have en indvirkning på tyske naturområder f.eks. ved en påvirkning af jordbunden, som vil blive fugtigere eller komme til at stå under vand i forbindelse med evt. realisering af hydrologiprojekter. Planens generelle indsats om opdatering af vejledning til klappning forventes, at have en bred positiv afledt effekt på dyre- og planteliv, samt havbunden i og omkring Natura 2000-området, ligesom en eventuel fiskeriregulering, formodes, at have en positiv effekt på marine naturtyper og tilknyttede arter.

Fugle

Natura 2000-området er et af Europas vigtigste vandfugleområder og er specielt udpeget for at beskytte fuglene i de ti fuglebeskyttelsesområder inden for området. Med sin placering midt mellem de arktiske ynglepladser og vestafrikanske overvintringsområder har Vadehavet en helt central placering for alle trækfuglene på udpegningsgrundlaget, idet hovedparten af arterne bruger Vadehavet som spisekammer, inden de fortsætter deres træk mod enten syd eller nord. Nogle af trækfuglene overvintrer i området, og her nyder især gæssene godt af at kunne overnatte forstyrrelsesfrit i Vadehavet og fouragere indlands om dagen. De mange trækfugle gør, at vandrefalk og havørn er talrige i området. Havområderne vest for Rømø, Fanø og Skallingen er vigtige fældnings- og overvintringsområder for havdykænder, bl.a. sortand og edderfugl. De brede sandstrande, på især Fanø og Rømø, udgør vigtige levesteder for terner, og de udgør samtidigt de vigtigste levesteder for hvidbrystet præstekrave i Danmark. Klæggravene langs digerene udgør også vigtige levesteder for mange fugle, og Sneum Engsø er lokalitet for Danmarks største bestand af sorthovedet måge, der yngler sammen med hættemågerne på øerne i engsøen. Digegravene langs diget og de udstrakte rørskove i fuglebeskyttelsesområderne udgør vigtige lokaliteter for rørdrum, plettet rørvagtel og rørhøg, og landets største bestand af blåhals findes i de samme områder. Strandengene udgør vigtige levesteder for fåtallige arter som brushane, almindelige ryle og stor kobbersneppe. Vidåen og Magisterkogen udgør Danmarks vigtigste lokalitet for sorterne. Klitplantagerne på Rømø og Fanø er vigtige lokaliteter for natravn. Marsken udgør kerneområdet for den danske bestand af hedehøg, og om vinteren blå kærhøg. Langli er hjemsted for Vadehavets eneste koloni af ynglende skestørke.

Natura 2000-planens indsatsprogram bidrager til at sikre egnede levesteder for områdets fugle. Udtagning af kulstofholdige lavbundsjord, der kan bidrage til sammenhængende arealer, øget robusthed og give mulighed for mere naturlig dynamik kan fx være til gavn for pibesvane, sangsvane, kortnæbbet gås, grågås, krikand, spidsand, rørdrum, plettet rørvagtel, trane, klyde, fjordterne, rørhøg og blåhals.

Natura 2000-planens generelle indsats om at sikre de lysåbne naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi vurderes potentielt at være til gavn for arter som almindelig ryle, engsnarre, klyde og brushane.

For fugle på udpegningsgrundlaget som fx klyde og havterne gælder det, at Natura 2000-planen bidrager til at sikre egnede levesteder for arterne, og at tilstanden af levestederne for de to arter forbedres, således at 75% af de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med artens krav til ynglelokalitet. Dette vurderes potentielt også at have en positiv effekt for dværgterne, fjordterne, hvidbrystet præstekrave og splitterne.

For almindelig ryle, sorterne, brushane og sandterne gælder det, at Natura 2000-planen bidrager til at sikre egnede levesteder for arterne, og at tilstanden af levestederne forbedres, således at levestederne får en god naturtilstand i overensstemmelse med artens krav til ynglelokalitet.

Planen fokuserer desuden på, om der er behov for yderligere sikring mod forstyrrelser af træk- og ynglefugle, og Miljøstyrelsen reviderer bestemmelserne for vildtreservat Vadehavet, hvilket også vurderes potentielt at kunne få en betydning for fuglearterne på udpegningsgrundlaget.

Planens indsatser for fugle på udpegningsgrundlaget vurderes potentielt at kunne hjælpe til at sikre og have gavnlige effekter på bestande af fugle, som bevæger sig over landegrænser.

Opsummering

Det vurderes at Natura 2000-planens indsatser potentielt vil få en gavnlige effekt på arter på udpegningsgrundlaget. Planens indsatsprogram vil også kunne medføre en positiv påvirkning på flere af områdets naturtyper og arter, der lever i tilknytning til disse. Denne påvirkning vurderes, at strække sig ud over Natura 2000-området og den danske grænse og kan potentielt have en positiv

påvirkning på de tyske Natura 2000-områder, der støder op til/ligger i nærheden af den danske grænse i Vadehavet som f.eks. fuglebeskyttelsesområdet Gotteskoog-Gebiet samt Natura 2000-område Wattenmeer und angrenzende Küstengebiete. For fugle samt marine pattedyr og fisk, vurderes indsatser i dette område også potentielt at kunne have en positiv effekt længere væk fra Danmarks grænser, herunder kan en positiv effekt på marsvin, gråsæler og spættet sæl i den danske del af bestanden, også have en positiv effekt på bestanden i bl.a. Holland og Tyskland.

1.1 Ikke teknisk resumé

Natura 2000-planen medvirker til at sikre, at arter, fugle og naturtyper, som er omfattet af udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området på sigt opnår gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau. Derudover har de planlagte indsatser en positiv effekt for den øvrige natur, fugle og arter, der findes i området, og Natura 2000-planen medvirker således til at sikre den biologiske mangfoldighed generelt.

Indsatsprogrammet i Natura 2000-planen har fokus på at sikre synergieffekter, skabe større sammenhæng i naturen, og sikre en mere naturlig dynamik i områderne f.eks. ved genskabelse af hensigtsmæssig hydrologi, udtagning af lavbundslande og udvidelse af arealer med urørt skov. Indsatsen beskrevet i planen medvirker ligeledes til at bekæmpe invasive arter.

Planen vil potentielt give befolkningen adgang til en mere varieret og spændende natur, og kan indirekte bidrage positivt til menneskers sundhed gennem et større incitament til rekreative aktiviteter, samt forbedring af områdets biodiversitet og genskabelse af mere robuste økosystemer.

Mere sammenhæng i naturen kan bl.a. realiseres vha. tilskudsordninger til sikring af pleje, udlægning af urørt skov, samt omlægning af lavbundsarealer til naturarealer. Udtagning af lavbundsarealer vil desuden sikre, at CO₂ bindes i jorden, ligesom en potentiel forbedring af naturkvaliteten i marine områder, vil kunne medvirke til binding af CO₂ i havet. Planens indsatser forventes dermed have en positiv klimaeffekt. Udtagning af lavbundsarealer kan desuden medføre udpining af jordbunden, til gavn for arter tilknyttet næringsfattige forhold. På det marine område, kan opdatering af vejledning om klappning i Natura 2000-områder, potentielt få en positiv effekt på havbunden, i og omkring Natura 2000-området.

Natura 2000-planen for området beskriver overordnet set en indsats, som skal medvirke til, at sikre eksisterende beskyttede marine naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. Derudover vil en evt. revidering af vildtreservatet for Vadehavet, samt en eventuel regulering af fiskeri for beskyttelse af marsvin mod bifangst, have en positiv effekt på havpattedyrene på udpegningsgrundlaget. Det drejer sig om spættet sæl, gråsæl samt marsvin, men også andre arter der lever i disse områder.

Mål for forbedring af vandkvaliteten, f.eks. i form af reducere af kvælstof og miljøfremmede stoffer, sikres gennem vandområdeplanlægningen. Men det forventes ligeledes at gavne dyr og planter tilknyttet biogene rev, lagune, sandbanke, vadeflader, flodmunding og bugter, ligesom der forventes en positiv effekt i form af øget fødegrundlag for sæl og marsvin.

Indsatsen for at forbedre levesteder for snæbel, vurderes, at bidrage positivt til bestanden i området samt for andre arter, der stiller lignende krav til levested bl.a. laks, hav- og flodlampretter. Dette kan også medføre en afledt positiv effekt på oddere, som følge af bedre fødegrundlag.

Natura 2000-planen for området beskriver overordnet set en plejeindsats, som skal medvirke til, at sikre levesteder, raste- og ynglesteder for fugle på udpegningsgrundlaget. En realisering af indsatsprogrammet sikrer synergi til evt. indsatser for øvrige naturtyper og levesteder, for arter på udpegningsgrundlaget.

Såfremt der vurderes behov for at fastsætte eventuel regulering af fiskeri skal denne regulering udformes som enten en national lovgivning og/eller en international regulering. Hvis der er tale om international regulering, skal denne forhandles i en regional EU-proces med berørte medlemslande i overensstemmelse med bestemmelserne i EU's fælles fiskeripolitik.

Indsatserne beskrevet i planen kan også være medvirkende til at øge landskabsværdien ved, at skabe vilkår for et varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper. Desuden kan Natura 2000-planens indsatser modvirke tilgroning af fortidsminder, og dermed medvirke til at sikre kulturarven.

Natura 2000-planens gennemførelse vurderes, at komplimentere og understøtte de eksisterende fredninger, vildtreservater og andre igangværende plejeforanstaltninger i Natura 2000-området. Realisering af indsatsprogrammet i planen, kan potentielt medvirke til en kumulativ positiv påvirkning i samspil med konkrete projekter, samt vandområdeplanen for området og Danmarks Havstrategi.

1.2 Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer

Indhold

Natura 2000-planen består af målsætninger for det enkelte Natura 2000-område og områdets udpegningsgrundlag, samt et indsatsprogram, der angiver retningslinjer for planens gennemførelse i planperioden 2022-2027. Målsætningerne består af overordnede målsætninger for hele Natura 2000-området samt konkrete målsætninger og afvejning af modstridende naturinteresser. Retningslinjerne om naturområdernes forvaltning i indsatsprogrammet, har både konkret og generel karakter. Endelig indeholder Natura 2000-planen et oversigtsskema, der viser naturtyper og arter på områdets udpegningsgrundlag.

Hovedformål

For området findes følgende overordnede målsætninger i forslag til Natura 2000-planen.

- Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget skal bidrage til at opnå gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau.
- At bevare områdets alsidige natur, med de marine naturtyper, Varde Ådals brakvandsprægede miljø, Tøndermarsken og andre inddigede marskområder og åer med udløb til vadehavet samt hele områdets funktion som levested for en lang række ynglende og trækkende fugle og andre arter.
- At sikre arealet af lysåbne naturtyper og skovnaturtyper, og at forekomsterne gøres mere sammenhængende.
- At de mange dynamiske naturtyper prioriteres højt og fastholdes som typiske for området.
- At Vadehavet fastholdes som et af landets vigtigste yngle- og rasteområder for havpattedyr, fugle og fisk knyttet til kystområder med bl.a. tidevandspåvirkede strandenge og lavvandede havområder.
- At fuglebeskyttelsesområdernes kombination af strandsøer og laguner (1150) samt ferske søer og strandenge (1330) sikres som levesteder for ynglefuglene fjordterne, hvidbrystet præstekrave, sorthovedet måge, dværgterne, havterne, klyde, sorterne, almindelig ryle, rørdrum, skestork, rørhøg, hedehøg, plettet rørvagtel, brushane, mosehornugle, stor

kobbersnepe og blåhals, samt splitterne og sandterne, der kun forekommer i få beskyttelsesområder i Danmark. Området udgør en stor andel af levestederne for splitterne og klyde på nationalt plan. Der sikres desuden levesteder for trækfuglene lysbuget knortegås, mørkbuget knortegås, kortnæbbet gås, hjejle og pomeransfugl, samt vandrefalk, der kun forekommer i få beskyttelsesområder i Danmark.

- At de marine naturtyper, som alle har stærkt ugunstig bevaringsstatus, sikres en veludviklet fauna og bundvegetation. Det gælder sandbanke (1110), flodmunding (1130), vadeflade (1140), lagune (1150), bugt (1160) og rev (1170). Naturtyperne er levested for spidsand, pibesvane, islandsk ryle, sandløber, sangsvane, grågås, gravand, krikand, edderfugl, lille kobbersnepe, pibeand, skeand og sortand, samt strandskade, strandhjejle, hvidklire, gråand, sortklire, rødben, storspove, dværgmåge, der kun forekommer i få beskyttelsesområder i Danmark.
- At Vadehavsområdets forekomster af enårig strandengsvegetation (1310), vadegræssamfund (1320), strandeng (1330), forklit (2110), Hvid klit (2120), grå/grøn klit (2130), klithede (2140), klitlavning (2190), grårisklit (2170), skovklit (2180), græs-indlandsklit (2330), vandløb (3260) og tidvis våd eng (6410) sikres, da de i området udgør en stor andel af arealet med naturtyperne på biogeografisk niveau. Enkelte af dem er ligeledes levested for natravn og engsnarre.
- Naturtyperne rigkær (7230) og våd hede (4010), har stærkt ugunstig bevaringsstatus og surt overdrev (6230) er prioriteret i EU. Disse naturtyper prioriteres derfor højt i området, deres areal øges og der skabes sammenhæng mellem fragmenterede forekomster.
- At sikre arealet af tør hede (4030) og revling-indlandsklit (2320), da naturtyperne har stærkt ugunstig bevaringsstatus. Revling-indlandsklit har desuden en særlig forekomst i Danmark.
- At sikre vandløbsstrækningernes funktion som levested for fiskearterne på udpegningsgrundlaget, særligt snæbel, der er en prioriteret art i EU. Forbedrede forhold for snæblen prioriteres over genetableringen af de mest hensigtsmæssige hydrologiske forhold for de våde naturtyper.
- At gråsælen og dens levesteder, prioriteres højt og beskyttelsen styrkes, da arten har stærkt ugunstig bevaringsstatus.
- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig hydrologi og drift/pleje, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Den økologiske integritet sikres derudover god vandkvalitet gennem reduceret tilførsel af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer, hvilket reguleres gennem vandområdeplanerne.

1.2.1 Anden lovgivning

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne. Det vil sige, at alle myndigheder skal lægge Natura 2000-planen til grund i arealdrift på egne arealer, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt. Offentlige lodsejere er bundet af planens målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner. På lovområder som f.eks. fiskeriloven og vildtforvaltningsloven, hvor staten er myndighed, kan der følges op med nationale strategier.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v., på grundlag af konsekvensvurderinger, hvor dette er nødvendigt i henhold til lovgivningen herom. I det omfang, indsatsen entydigt kan defineres som nødvendig for lokalitetens forvaltning, er en konsekvensvurdering efter habitatdirektivet ikke påkrævet, men der kan kræves tilladelse eller godkendelse efter anden lovgivning.

Der er ikke gennemført vurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte Natura 2000-planer, idet planer, som direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning, ikke er omfattet af kravet om screening og evt. konsekvensvurdering.

1.2.2 Andre relevante planer

Anden generations Natura 2000-planer for 2016-2021 blev vedtaget i april 2016, og de opfølgende kommunale handleplaner blev endeligt vedtaget i foråret 2017.

Første generations Natura 2000-planer (2010-2015) fastlagde rammerne for en række grundlæggende indsatser, som f.eks. rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag. Disse indsatser blev fastholdt og videreført i anden generations Natura 2000-planer (2016-2021). I tredje generation Natura 2000-planer igangsættes nye indsatser med særlig fokus på fortsat pleje til sikring af beskyttede naturtyper, fugle og arter, sikring af naturlig dynamik og større sammenhængende arealer fx udlægning af arealer til urørt skov, udtagning af lavbundsjord og ved at sikre en mere hensigtsmæssig hydrologi.

Natura 2000-planer, som omfatter fredskovpligtige arealer, og dermed er omfattet af skovloven, skal revideres med 12 års mellemrum, jf. skovlovens § 16, stk. 2. Det betyder således, at Natura 2000 skovplanerne, som er en del af 1. generations Natura 2000-planer, er gældende fra 2010 til udgangen af 2021 og at der i forbindelse med udarbejdelse af tredje generations Natura 2000-planer, også vil ske en revision af den del af Natura 2000-planerne, som omfatter fredskovpligtige arealer.

Vandområdeplaner og EU's havstrategi

Natura 2000-området ligger delvist inden for hhv. vandområdedistrikt Jylland og Fyn og internationalt vandområdedistrikt, og det ligger desuden i Havstrategidirektivets marin-atlantiske region. Vandområdets økologiske og kemiske tilstand fremgår af havstrategien for området og af vandområdeplanen.

For de Natura 2000-områder som også er omfattet af en vandområdeplan og Danmarks Havstrategi, er målsætninger og retningslinjer for indsatser om vandkvalitet, næringsstoffer, miljøfremmede stoffer, hydrologi og fysiske forhold samlet i vandområdeplanen og/eller i basisanalysen med tilhørende indsatskatalog og havstrategien. Disse mål og indsatser vil bidrage til at forbedre vandmiljøet og vandkvaliteten i Natura 2000-områderne og understøtte Natura 2000-planens målsætninger.

Landsplandirektiver og kommuneplaner

Natura 2000-områderne, der er udpeget i medfør af miljømålsloven, skal fremgå af landsplandirektiver og kommuneplaner. I henhold til Bekendtgørelse om planlægning nr. 1157 af 1. juli 2020, må kommuneplaner ikke stride mod en Natura 2000-plan, jf. lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (miljømålsloven), en handleplan efter samme lovs § 46 a eller regler udstedt i medfør af samme lovs § 36, stk. 3, eller stride mod en Natura 2000-skovplan, jf. kapitel 4 i lov om skove. Af redegørelsen til planforslag, der ikke er direkte forbundet med eller

nødvendig for et Natura 2000-områdes forvaltning, skal jf. bekendtgørelse om administration af planloven i forbindelse med internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, indgå en vurdering af planforslagets virkninger på området under hensyn til områdets bevaringsmålsætninger.

Klimasikring

Regeringen har i december 2012 udgivet en handlingsplan for klimasikring af Danmark. Planen indeholder en lang række regeringsinitiativer, der skal medvirke til at skabe bedre rammer for klimatilpasningen lokalt. De enkelte kommuner har udarbejdet en klimatilpasningsplan. En vurdering af samspillet mellem den kommunale klimatilpasningsplan og Natura 2000-planen forudsætter kendskab til, hvor de forudsatte indsatser i Natura 2000-planen konkret vil blive gennemført sammenholdt med de indsatser, der skal gennemføres som led i klimatilpasningsplanen.

Kommunal klimatilpasningsplan

Såfremt konkrete projekter som led i den kommunale klimatilpasningsplan kan påvirke udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området væsentligt, skal der gennemføres en konsekvensvurdering af projektet, inden det kan gennemføres. Dette gælder dog ikke, hvis projektet gennemføres som led i Natura 2000-planen og dermed har som delformål at sikre, at naturtyper og arter opnår gunstig bevaringsstatus.

Natur- og Biodiversitetspakke

I december 2020 blev der indgået aftale om Natur- og biodiversitetspakken, som har til formål at fremme natur og biodiversitet i Danmark og bidrage til at bremse naturens tilbagegang. Natur- og biodiversitetspakken skal gennemføres i perioden 2021-2024. Med Natur- og Biodiversitetspakken er der bl.a. afsat midler til udpegning af naturnationalparker, udlægning af urørt skov, forbedring af havmiljøet og udarbejdelse af strategi for forvaltning af truede arter.

Det fremgår af Lov om naturnationalparker, at ansøger, i forbindelse med ansøgningsfasen til etablering af naturnationalparken, skal udarbejde en projektbeskrivelse for etablering af naturnationalparken, samt en forvaltningsplan for området. Planen skal tage højde for internationale naturbeskyttelsehensyn, herunder skal det fremgå af redegørelsen, om forvaltningsplanens gennemførelse er afhængig af tilladelser, godkendelser eller dispensationer ligesom der skal indgå en beskrivelse af nuværende status for naturen i området. Forvaltningsplanen er tiltænkt at skulle sikre en vildere naturforvaltning, bl.a. i Natura 2000-områder. Det fremgår i den forbindelse af lov om naturnationalparker, at det forudsættes, at den vildere naturforvaltning er i overensstemmelse med bevaringsmålsætninger i Natura 2000-planen for berørte områder.

Forbud mod gødskning, sprøjtning og omlægning af §3-arealer

Pr. 1. juli 2022 træder et forbud mod sprøjtning, gødskning og omlægning af § 3-arealer i kraft. Forbuddet vil gælde alle arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2 og 3 og vil i praksis hovedsageligt have betydning for ferske enge og strandenge, hvor der i dag kan være en lovlig drift med sprøjtning, gødskning og/eller omlægning. For de øvrige § 3-beskyttede naturarealer gælder der som udgangspunkt allerede et sådant forbud. En delmængde af de § 3 strandenge kan også være kortlagt som habitatnatur, mens de ferske enge ikke har en tilsvarende habitatnaturtype. Lovændringen forventes at have en gavnlig synergieffekt på Natura 2000-områderne, herunder evt. fugle og arter på udpegningsgrundlaget, samt de kortlagte habitatnaturtyper, både i form af en direkte effekt på de kortlagte strandenge og indirekte ved at mindske eventuel randpåvirkning.

1.3 Nuværende naturtilstand i Natura 2000-området og Nulalternativ

I basisanalysen, der danner grundlag for Natura 2000-planen, er der foretaget en nærmere gennemgang af den nuværende naturtilstand i området.

1.3.1 Nuværende naturtilstand jf. basisanalysen

Over halvdelen af arealerne med lysåbne naturtyper er i god tilstand, der er også 20% i høj og 15% i moderat tilstand og under 5% i ringe tilstand. Den overvejende gode tilstand skyldes bl.a. en god artssammensætning med få problemarter og mange positive arter, få eller ingen invasive arter og en næsten upåvirket hydrologi. De primære trusler mod naturtyperne i området vurderes at være tilgroning med vedplanter, herunder invasive arter, samt tilgroning med høje urter og græsser. De trues i mindre grad af afvanding af vådbunds naturtyperne og påvirkning fra naboarealer. 8 af de 23 kortlagte lysåbne naturtyper vurderes ikke at være truet.

Strandenge:

Godt en fjerdedel af de kortlagte strandenge (1330) i H78 har høj naturtilstand, over halvdelen har god tilstand og de resterende har moderat tilstand, bortset fra få procent, hvis tilstand er ringe. Generelt er arealerne i høj og god tilstand karakteriseret ved at have en mere artsrig urtevegetation med flere positive arter, og den positive struktur lodannelse og saltpander er mere udbredt end på strandengsarealerne i moderat og ringe tilstand. Arealerne med ringe tilstand er desuden karakteriseret ved at have en mere hæmmet naturlig dynamik og være mere påvirket af afvanding end de øvrige arealer.

Hovedparten af arealet med enårig strandengsvegetation (1310) i H78 er i høj tilstand, med en mindre andel i hhv. god og ringe tilstand. Den overvejende høje tilstand skyldes bl.a. en lave vegetationshøjde og hensigtsmæssig hydrologi.

Arealet med vadegræssamfund (1320) i H78 er overvejende i ringe naturtilstand, men der er også arealer i høj og god tilstand. Den ringe tilstand skyldes bl.a. artsindholdet, der nogle steder kun består af almindelig vadegræs.

Strandvolde og kystklinter:

Naturtilstanden af strandvolde med flerårige planter (1220) i H78 er god på det største areal. Bl.a. er her forekomst af flere positive arter, meget bar jord og naturlig dynamik, dog er der en vis dækning af invasive arter. De andre arealer er i moderat tilstand bl.a. grundet tilstedeværelse af problemarter og lav dækning af bar jord.

Det ene areal med kystklint/klippe (1230) i H78 er i god naturtilstand, bl.a. grundet stejle skrænter med erosion og stor forekomst af vegetationsløst substrat.

Kystklitter:

Naturtilstanden på arealet med forklit (2110) i H78 er fordelt mellem tilstandsklasse høj og god, med et enkelt areal i moderat tilstand. Generelt har arealerne meget bart sand, få eller ingen invasive arter og høj grad af vindomlejring af sand. Arealet i moderat tilstand har forekomst af mange problemarter.

For arealet med hvid klit (2120) i H78 er naturtilstanden primært god, med en lille andel i høj tilstand. Generelt er arealerne karakteriseret ved en stor andel af bart sand, få invasive arter og stor forekomst af vindbrud.

Naturtilstanden på tre fjerdedele af de grå/grønne klitter (2130) i H78 er god og på den sidste fjerdedel er den moderat, bortset fra få procent, som er i ringe tilstand. Generelt er det artssammensætningen og fordelingen mellem problemarter og positive arter, der er mest udslagsgivende for naturtilstanden, da strukturerne er gode til moderate for alle arealer.

Arealet med klithede (2140) i H78 er langt overvejende i god naturtilstand, med en mindre andel i

moderat tilstand og et enkelt areal i ringe tilstand. Det lille areal i ringe tilstand har få dværgbuske og mange problemarter, mens arealerne i moderat tilstand er præget af en ringe artssammensætning. Generelt er arealerne karakteriseret ved høj dækning af dværgbuske og en varieret dværgbusksammensætning i et kuperet terræn med varieret fugtighed.

De to arealer med havtornklit (2160) i H78, er i hhv. god og moderat naturtilstand. Begge arealer har gode strukturer, så den primære forskel er at arealet i god tilstand har mange positive arter, mens arealet i moderat tilstand har en mere monoton vegetation.

Naturtilstanden på arealet med grårisklit (2170) i H78 er overvejende god, men der er også arealer i moderat tilstand og en lille andel i høj tilstand. Generelt er arealerne i god og høj tilstand karakteriseret ved en god artssammensætning uden problemarter og høj dækning af vedplanter. Arealerne i moderat tilstand har færre positive arter, og den naturlige dynamik er mere hæmmet. For arealet med klitlavning (2190) i H78 er naturtilstanden på en mindre del af arealet høj eller moderat mens den er god på størstedelen af arealerne med klitlavning og kun et enkelt lille areal er i ringe tilstand. Arealerne i god naturtilstand er karakteriseret ved en god artssammensætning med positive arter, få vedplanter og invasive arter og mere hensigtsmæssig hydrologi. Der er en lille andel, hvor der er problemer med tilgroning med vedplanter.

Indlandsklitter:

Arealet med visse-indlandsklit (2310) i H78 er i god naturtilstand, bl.a. på grund af forekomst af mange positive arter og lav vegetationshøjde.

Naturtilstanden på revling indlandsklit (2320) i H239 er moderat på tre fjerdedele af arealet og ringe på den sidste fjerdedel. Generelt er det artssammensætningen, der trækker naturtilstanden ned, da der er positive strukturer såsom stor dækning af dværgbuske og ingen påvirkning fra dyrkede naboarealer, på arealerne. En del af arealet har en høj andel af invasive arter.

Det ene areal med græs-indlandsklit (2330) i H78, er i god naturtilstand, bl.a. grundet en lav vegetation, få vedplanter og at arealet bliver plejet.

Heder og overdrev:

Arealet af våd hede (4010) i H78 og H239 er overvejende i god naturtilstand, med en mindre andel i hhv. god og moderat tilstand. Arealet i høj tilstand er bl.a. karakteriseret ved god artssammensætning med forekomst af positive arter. De er under pleje og har hensigtsmæssig hydrologi. Arealerne i god tilstand har en god artssammensætning, dog med forekomst af problemarter, men er ikke plejet. Arealerne i moderat tilstand er præget af forekomst af flere problemarter, manglende pleje og påvirkning fra afvanding.

Naturtilstanden på arealet med tør hede (4030) i H78 og H239 er primært i god tilstand, men der er også områder i moderat og ringe tilstand. Arealerne i god tilstand er generelt karakteriseret ved at have få eller ingen problemarter, artsrig urte- og halvgræsvegetation. Arealerne med moderat og ringe naturtilstand har generelt flere problemarter og mere udpræget monoton vegetation. Der er en høj forekomst af vedplanter og invasive arter på de fleste af arealerne.

I H78 og H239 er naturtilstanden på arealet med surt overdrev (6230) god på den overvejende del af arealet, mens resten er fordelt mellem høj, moderat og ringe tilstand. Arealerne i høj og god tilstand har større dækning af urterig vegetation med rosetplanter og alle arealerne bliver plejet. Arealerne i moderat til ringe tilstand har en artssammensætningen med flere problemarter og færre positive arter end arealerne i god tilstand.

Moser og enge:

Naturtilstanden på de tidvis våde enge (6410) i habitatområde H78 og H239 er overvejende god og arealerne er generelt karakteriseret ved at være under pleje og have en lav til middelhøj vegetation og ingen negativ påvirkning fra afvanding. Områder i moderat tilstand har en højere vegetation men stadig en god artssammensætning.

Der er to arealer med hængesæk (7140) i området, et i hvert habitatområde. Naturtilstanden for begge arealer er god, det skyldes bl.a. tilstedeværelse af positive arter, hensigtsmæssig hydrologi og lav vegetation med meget tørvemos.

Alle arealer med tørvelavning (7150) i H78 er i god naturtilstand, bl.a. da de har en lav vegetation, hensigtsmæssig hydrologi og tilstedeværelse af flere positive arter.

Naturtilstanden for de kortlagte kildevæld (7220) i H239 er god. Det skyldes bl.a. tilstedeværelsen af mange positive arter og en hensigtsmæssig hydrologi.

Naturtilstanden på arealer med rigkær (7230) i H78 og H239 er god eller moderat med et par enkelte arealer i høj naturtilstand. Alle arealer har en god artssammensætning med mange positive arter. Hvad angår strukturerne er hydrologien mere hensigtsmæssig, der er visse steder tilgroning med vedplanter, og der er en tendens til, at arealerne med moderat tilstand har en højere græs- og urtevegetation. Der er pleje på arealerne i høj tilstand og på nogle af arealerne i god tilstand, mens alle arealer i moderat tilstand er uden pleje.

Marin habiturnaturtype:

Området er endnu ikke faktisk kortlagt. Arealfordelingen baseres på en teoretisk kortlægning fra 2004, der er opdateret frem til 2011 på baggrund af specifikke projekter. I forbindelse med diverse projekter er der blevet fundet habitattyperne sandbanke (1110), flodmunding (1130), mudder og sandflade (1140), kystlaguner og strandsøer (1150) samt bugter og vige (1160), hvor sandbanke (1110) og mudder og sandflade (1140) er de to mest dominerende naturtyper. Derudover vides det, at der er forekomster af biogene rev (1170) i form af blåmuslinger, som er et vigtigt fødegrundlag for fuglene i Vadehavet. Disse er ikke nævnt, da biogene rev endnu ikke er endelig kortlagte. Området er påvirket af fiskeri og næringsstofbelastning.

Skov:

I området er der kortlagt naturtyperne skovbevokset tørvemose (91D0), skovklit (2180), elle- og askeskov (91E0), stilkege-krat (9190) og bøg på mor (9110).

Skovbevokset tørvemose (91D0) er mest udbredt. Her er der registreret <1 stort træ/ha på omtrent 85% af arealet. Der er registreret 1-5 store træer/ha på omtrent 15% af arealet. Der er registreret <1 stk. stående dødt ved/ha på knap 65% af arealet. Der er registreret 1-5 stk. stående dødt ved/ha på godt 25% af arealet. Der er registreret 6-10 stk. stående dødt ved/ha på godt 10% af arealet. Der er registreret <1 stk. liggende dødt ved/ha på godt 40% af arealet. Der er registreret 1-5 stk. liggende dødt ved/ha på knap 60% af arealet.

Arealer med skovbevokset tørvemose (91D0) er drænede og jf. seneste Artikel 17-afrapportering til EU om habitatnaturtypernes tilstand, mangler der generelt store træer og dødt ved i skovhabitattypen.

I de resterende skovnaturtyper er der registreret nogenlunde tilsvarende antal store træer, stående og liggende dødt ved, hvor naturtypen skovklit (2180) dog har mere liggende dødt ved med 6-10 stk/ha på ca. halvdelen af arealet. Der er fundet fungerende gamle grøfter på en stor del af arealet med hhv. elle- og askeskov (91E0) samt skovbevokset tørvemose (91D0).

Sø og vandløb:

I Natura 2000-området er der i alt kortlagt 132 søer under 5 ha. 107 i habitatområde H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, 7 i habitatområde H90 Vidå med tilløb, Rudbøl sø og Magisterkogen og 18 i habitatområde H239 Alslev Ådal. Herudover er kortlagt 8 store søer over 5 ha.

Over halvdelen af småsøerne i H78 og H239 er beregnet til god-høj naturtilstand, og der vurderes ikke umiddelbart at være trusler imod en fastholdelse af naturtilstanden i hhv. søbred med småurter (3130), næringsrig sø (3150) og brunvandede søer (3160). For en mindre del af søerne i området, som er beregnet i moderat naturtilstand, søbred med småurter (3130) og næringsrig sø (3150), vurderes det, at de er truet af påvirkninger fra næringsstofbelastning. For nogle af søerne i moderat tilstand er det dog ikke muligt at udtale sig om årsagen til den beregnede moderate tilstand.

Af de store søer er 2 vurderet til at have en god til høj økologisk tilstand, 1 sø er i moderat tilstand, 3 søer er i ringe til dårlig tilstand, 1 sø har ukendt tilstand og naturtypen for 1 sø er ukendt.

I området er der kortlagt 218 km vandløb med vandplanter (3260). Natura 2000-området ligger inden for vandområdeplanen for Jylland og Fyn samt Internationalt vandområde. Kortlægningen er foretaget i de vandløb, der er omfattet af vandområdeplanerne, hvor der også kan findes flere oplysninger om vandløbenes økologiske tilstand.

Arter:

I områdets store vandløbssystemer og omkringliggende arealer, er der fundet grøn kølleguldsmed, odder samt flod-, hav- og bæklampret.

Grøn kølleguldsmed er fundet i Varde Å ved de seneste to overvågninger og den har de senere år, fået en større udbredelse i dette system, grundet en god vandløbskvalitet og gode ynglemuligheder. Der vurderes ikke, at være trusler for artens forekomst i området og i henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering har grøn kølleguldsmed en stabil udbredelse i den atlantiske region.

Bæklampret er registreret 86 steder vidt udbredt i Natura 2000-området. Arten trives tilsyneladende godt i dette Natura 2000-område, og da artens krav til vandkvalitet, fouragering og gydning generelt er opfyldt, vurderes der at være gode forudsætninger for en bestand af bæklampret. Der vurderes således ikke at være trusler for artens fortsatte og udbredte forekomst i områdets vandløb. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering har bæklampret en stabil udbredelse.

Flodlampret er registreret 4 steder i Natura 2000-området (H78, H86, H90, ikke eftersøgt i H239). Generelt er kendskabet til artens forekomst mangelfuld, hvilket ikke giver mulighed for at beskrive udbredelsen. Det vurderes dog, at områdets karakter med et store vandløbssystemer med god vandløbskvalitet giver gode muligheder for en forekomst af flodlampret i området. Der vurderes således ikke at være trusler for artens forekomst i området. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering er det ikke muligt, at sige noget om flodlamprets udbredelsesstatus.

Havlampret er overvåget i habitatområderne H78, H90 og H239, men er kun fundet i H78. Kendskabet til artens forekomst i området er generelt mangelfuldt, og det er derfor ikke muligt på nuværende tidspunkt at give en nærmere beskrivelse af bestanden. Det vurderes dog, at områdets karakter med et store vandløbssystemer med god vandløbskvalitet giver gode muligheder for en bestand af havlampret i området. Der vurderes således ikke at være trusler for artens forekomst i området. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering er det ikke muligt, at sige noget om flodlamprets udbredelsesstatus.

Laks er registreret i Ribe Å og en række tilløb med ca. 3.000 opgangslaks mens der i Alslev Å, der er tilløb til Varde Å endnu ikke er foretaget undersøgelser af laksebestanden. Der er tidligere fundet lakseyngel i Brede Å-systemet. Der er generelt ingen spærringer tilbage, men i Brede Å vurderes sandvandring og udvaskning af okker, at være et problem, førend en laksebestand vil kunne klare sig.

I Ribe Å-systemet er gydebestanden af snæbel beregnet til ca. 790. Selvom gydebestanden er vokset, vurderes den fortsat at være lille og sårbar. I Varde Å er der registreret få individer hvert år i perioden 2012-2015. Det vurderes, at der på nuværende tidspunkt ikke er en egentlig gydebestand i Varde Å. I Brede Å er der gennem en længere årrække foretaget enkelte registreringer af snæbel. Disse registreringer vurderes at dreje sig om individer, der i forbindelse med artens gydevandring fra Vadehavet til vandløbene er trukket op i vandløbet. På baggrund af artens fåtallige forekomst i

dette vandløb kan bestandens egentlige størrelse ikke estimeres. I Vidå-systemet er gydebestanden i 2018 beregnet til ca. 3.150 snæbler. Gydebestanden i Vidå-systemet vurderes at være stabil eller svagt stigende, og vandløbssystemet er artens vigtigste danske gydeområde. Snæbel er overvåget i Alslev Å i 2012, men ikke fundet. Der foreligger derfor begrænset viden om artens forekomst i området. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering må snæblen vurderes, at være alvorligt truet.

Dyndsmørlingen er Danmarks sjældneste ferskvandsfisk, og den betragtes som kritisk truet. Dyndsmørling er eftersøgt i de to områder, hvor den er på udpegningsgrundlaget men kun fundet i Sølsted Mose og de yderste koge i Vidå-systemet og i begrænset antal. Dyndsmørling lever i lavvandede vandhuller, småsøer og i kanalagtige vandløb med stillestående eller langsomt flydende vand, og arten stiller derfor helt naturligt kun begrænsede krav til levestederne. Om dagen er fisken nedgravet i dyndet på bunden eller i tæt vegetation. Når fiskene gyder, afsættes æggene på rødder og vandplanter, og planterne er således en forudsætning for reproduktionens succes. Der er i NOVANA programmet forsøgt forskellige metoder til at registrere arten, men ingen har endnu vist sig at give tilfredsstillende sikker viden om artens evt. udbredelse og forekomst. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering må dyndsmørlingen vurderes, at være alvorligt truet.

Stavsild er overvåget men ikke fundet og der foreligger derfor ingen viden om artens udbredelse i området.

Odder blev fundet på 26 lokaliteter og der vurderes, at være en stabil forekomst af arten i området og ud fra områdets karakter med flere vandløbssystemer samt uforstyrrede skjulesteder, vurderes der således ikke at være trusler for artens forekomst i området. I henhold til DCE Aarhus Universitets seneste NOVANA-afrapportering har odder en stabil udbredelse i den atlantiske region.

Marine pattedyr:

Der er registreret 229 individer af gråsæl i 2018 og der vurderes, at ske en indvandring af sæler fra den tyske og hollandske bestand. Det vurderes ikke, at bestanden i Vadehavet er stabil.

Spættet sæl i den danske del af Vadehavet har i perioden 2016-2018 varieret mellem 2.500 til 3.000 individer.

Marsvinene i habitatområde H78 tilhører bestanden i Nordsøen/Skagerrak. Bestanden er estimeret til 300.000-350.000 marsvin og vurderes at være stabil over den 22 årige undersøgelsesperiode. Menneskelige aktiviteter i form af kajaksejls, skibstrafik (herunder fiskeri) og sælsafari til sælernes hvilepladser udgør de væsentligste trusler for sælerne i Vadehavet. Desuden sker der store topografiske ændringer i Vadehavsdybene, hvilket betyder, at sælerne er begyndt at benytte nye liggepladser, der ikke er omfattet af færdselsbestemmelserne. Garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber) kan bifange og dermed påvirke havpattedyr i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod havpattedyr i dette område.

Ynglefugle:

De ni fuglearter hvidbrystet præstekrave, mosehornugle, sandterne, sorthovedet måge, engsnarre, skestork, sortterne, splitterne og stor kobbersnepe optræder kun på udpegningsgrundlaget som ynglefugl i få fuglebeskyttelsesområder, heraf er hvidbrystet præstekrave, mosehornugle, sandterne og sorthovedet måge udelukkende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet.

Levesteder for ynglefugle:

Inden for Natura 2000-området er der kortlagt i alt 185 levesteder for 14 arter af ynglefugle. Det drejer sig om følgende: Klyde (31), rørhøg (28), rødbrum (25) havterne (22), fjordterne (18),

dværgterne (17), hvidbrystet præstekrave (16), brushane (7), plettet rørvagtel (6), almindelig ryle (5), sortterne (4), sandterne (3), sorthovedet måge (2) og splitterne (1).

Af disse 185 kortlagte levesteder er de 20 i høj tilstand, 88 i god tilstand, 47 i moderat tilstand, 28 i ringe tilstand og 2 i dårlig tilstand. Fordelt på fuglebeskyttelsesområder ser det således ud:

Fuglebeskyttelsesområde 49 – Engarealer ved Ho Bugt

Der er ikke lavet et tilstandssystem for nogle af arterne på udpegningsgrundlaget, hvorfor der ikke er lavet en levestedskortlægning.

Fuglebeskyttelsesområde 51 - Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb

Der er i området kortlagt 11 levesteder for rørdrum, 12 for rørhøg og 2 for plettet rørvagtel.

Hovedparten af levestederne er de samme. Tilstanden er generelt beregnet til høj og god tilstand for levestederne. Enkelte levesteder er i moderat tilstand. Det skyldes, at der er tale om forholdsvis små rørskovsarealer.

Der er kortlagt fire levesteder for klyde, der alle er klæggrave. Tilstanden er beregnet til god tilstand for ét af levestederne og til moderat for de resterende tre levesteder. Den moderate tilstand skyldes primært, at områderne ikke er isoleret fra prædatorer, samt at der er forholdsvis høj vegetation på levestedet.

Der er kortlagt to levesteder for brushane. I ét af områderne er tilstanden beregnet til at være god. Den gode tilstand skyldes primært vegetationshøjde og hydrologiske forhold, hvilket i mindre grad gør sig gældende for det sidste levested, der er i moderat tilstand.

Der er kortlagt ét levested for sorthovedet måge. Levestedet er i god tilstand. Det skyldes primært, at området er isoleret fra prædatorer, at det er forstyrrelsesfrit samt, at der er en del ynglende hættmåger på levestedet, der er med til at yde beskyttelse for arten.

Der er kortlagt to levesteder for fjordterne. Tilstanden er beregnet til moderat tilstand. Det skyldes primært, at vegetationshøjden ikke er favorabel for ynglende terner på de to levesteder.

Fuglebeskyttelsesområde 52 - Mandø

De kortlagte levesteder for rørdrum og rørhøg er i høj eller god tilstand, hvilket skyldes at arealerne er sammenhængende rørskovsarealer med god hydrologi.

Der er kortlagt syv levesteder for klyde og alle er i moderat eller ringe tilstand. Det skyldes primært, at ingen af levestederne er sikret mod prædation samt at der er meget færdsel nær levestederne.

Der er kortlagt ét levested for brushane. Levestedet er i moderat tilstand. Det er primært hydrologien, der udgør en udfordring, da området har en tendens til at udtørre om sommeren.

Endvidere vurderes områdets tilgængelighed for prædatorer også at være en negativ faktor.

Der er kortlagt flere levesteder for sandterne, havterne og fjordterne. Hovedparten af levestederne er i ringe eller dårlig tilstand. Det skyldes, at levestederne ikke er sikret mod prædation, at der er meget færdsel i eller nær ved levestederne og at levestederne ikke er sikret mod forhøjet vandstand.

Fuglebeskyttelsesområde 53 - Fanø

Der i området kortlagt fem levesteder for både rørdrum og rørhøg. Levestederne er de samme.

Tilstanden er generelt beregnet til høj og god tilstand for levestederne. Enkelte levesteder er i moderat tilstand. Det skyldes, at der er tale om forholdsvis små rørskovsarealer.

Der er kortlagt fem levesteder for klyde. Alle er i moderat tilstand. Det skyldes primært, at levestederne ikke er sikret mod prædation. Der er kortlagt seks levesteder for hvidbrystet præstekrave. Tilstanden af de kortlagte levesteder varierer fra ringe tilstand til god tilstand.

Færdsel, prædation og risiko for oversvømmelse betyder, at flere levesteder er i ringe tilstand.

Der er kortlagt to levesteder for almindelig ryle. Begge levesteder er beregnet til at være i god tilstand, hvilket skyldes en god hydrologi samt den rigtige afgræsning af levestederne.

Der er kortlagt tre levesteder for dværgterne, to for havterne og ét for sandterne. Alle levestederne

er i moderat eller ringe tilstand. Færdsel, prædation og risiko for oversvømmelse er grunden til dette.

Fuglebeskyttelsesområde 55 - Skallingen og Langli

Der er kortlagt ét levested for sorthovedet måge. Levestedet er i god tilstand. Det skyldes primært, at området er relativt isoleret fra prædatorer, at det er forstyrrelsesfrit samt at der er en del ynglende hættemåger på levestedet, der er med til at yde beskyttelse for arten.

Der er kortlagt i alt tre forskellige levesteder for dværgterne, havterne, fjordterne, splitterne og sandterne. Heraf gå Langli igen for alle fem arter. Langli som levested kommer generelt ud i en god tilstand, mens de to resterende levesteder på Skallingen kommer ud i ringe tilstand. Færdsel, prædation og risiko for oversvømmelse er grunden til dette.

Fuglebeskyttelsesområde 57 - Vadehavet

Der er kortlagt otte levesteder for klyde, der varierer fra god til ringe tilstand. Forskellen på levestedernes tilstand skyldes primært færdsel, prædation samt risiko for oversvømmelse.

De to kortlagte levesteder for hvidbrystet præstekrave er begge i god tilstand, hvilket skyldes at levestederne har den rettet vegetationshøjde og med begrænset færdsel.

Der er kortlagt fem levesteder for dværgterne, hvoraf de fire er beregnet til at være i god tilstand, mens det sidste er beregnet til at være i moderat tilstand. Uforstyrrede sandede områder er med til at sikre, at levestederne er i god tilstand.

Levestederne for havterne og fjordterne er i moderat og ringe tilstand. Her er det primært risikoen for oversvømmelse der gør, at arealerne ikke er i en bedre tilstand.

Fuglebeskyttelsesområde 60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen

Der er kortlagt fem levesteder for rørdrum, fem for rørhøg og tre for plettet rørvagtel. Hovedparten af levestederne er de samme. Tilstanden er beregnet til høj og god tilstand for levestederne grundet rørskovsarealernes størrelse og de hydrologiske forhold.

Der er kortlagt ét levested for både klyde og hvidbrystet præstekrave. Levestederne er i god tilstand. Det skyldes primært, at levestedet ligger isoleret for menneskelig forstyrrelse, ikke oversvømmes og har en passende vegetationshøjde.

Der er kortlagt to levesteder for brushane. Det ene levested er i god tilstand, og det andet er i moderat tilstand. Det er primært hydrologien, der er forskellen mellem arealerne.

Der er kortlagt to levesteder for fjordterne. Begge er beregnet til ringe tilstand. Det skyldes risiko for prædation samt en vegetation, der ikke tilgodeser ynglende fjordterner.

Levestederne for sorterne er i god og høj tilstand. Det skyldes gode rede- og fourageringsmuligheder i rørskovens store områder med flydebladsvegetation og fin hydrologi.

Fuglebeskyttelsesområde 63 - Sønder Ådal

Levestedet for sorterne er i god tilstand. Det skyldes gode rede- og fourageringsmuligheder i rørskovens store områder med flydebladsvegetation og god hydrologi.

Der er kortlagt to levesteder for rørhøg. Tilstanden er beregnet til god tilstand grundet rørskovsarealernes størrelse og de hydrologiske forhold.

Fuglebeskyttelsesområde 65 – Rømø

Der er kortlagt ét levested for rørdrum, rørhøg og plettet rørvagtel. Levestedet er det samme.

Tilstanden er beregnet til høj og god tilstand grundet rørskovsarealets størrelse og de hydrologiske forhold.

Der er kortlagt seks levesteder for klyde. Levestederne er i moderat tilstand. Færdsel, prædation og risiko for oversvømmelse er grunden til dette.

De 7 kortlagte levesteder for hvidbrystet præstekrave varierer fra ringe til høj tilstand. Generelt kan det siges, at jo mindre færdsel, prædation og risiko for oversvømmelse, jo bedre tilstand. Generelt er levestederne i den militære del af Rømø i bedst tilstand.

Der er kortlagt samlet tre levesteder for brushane og for almindelig ryle, da to af levestederne

overlapper. Den gode tilstand skyldes en god hydrologi samt den rigtige afgræsning af levestederne. Risiko for udtørring gør, at det ene levested er i moderat tilstand.

Der er kortlagt tre levesteder for fjordterne. Tilstanden er beregnet til moderat og ringe tilstand. Det skyldes risiko for prædation samt en vegetation, der ikke tilgodeser ynglende fjordterner.

Der er kortlagt syv levesteder for dværgerterne og otte levesteder for havterne. Flere af levestederne er de samme. Tilstande varierer fra ringe til god. Forskellen på levestedernes tilstand skyldes primært færdsel, prædation samt risiko for oversvømmelse.

Fuglebeskyttelsesområde 67 - Ballum og Husum Enge og Kamper Strandenge

Det kortlagte levested for rørdrum og rørhøg er i god tilstand, hvilket skyldes at arealet er en rørskov med en god hydrologi.

Der er kortlagt to levesteder for fjordterne. De er beregnet til ringe og moderat tilstand. Det skyldes risiko for prædation samt en vegetation, der ikke tilgodeser ynglende fjordterner.

På udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området findes 8 arter, hvor der ikke findes et tilstandssystem. De 8 arter er nedenstående:

Blåhals genindvandrede i 1992 som ynglefugl i Danmark efter ca. 100 års fravær. Siden starten af 1990'erne har bestanden af ynglende blåhals spredt sig fra Sønderjylland til store dele af Jylland, og de seneste år også til Fyn og Sjælland. Artens bestandsudvikling har således været meget positiv, hvilket har haft den konsekvens, at arten nu er medtaget på udpegningsgrundlaget for en lang række fuglebeskyttelsesområder. Arten er på udpegningsgrundlaget for F49 Engarealer ved Ho Bugt, F51 Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb, F52 Mandø, F53 Fanø, F57 Vadehavet, F60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen, F65 Rømhø og F67 Ballum og Husum Enge og Kamper Strandenge. Situationen er den samme for alle 8 fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af blåhals stigende.

Engsnarre har en fluktuerende, men sparsom, forekomst som ynglefugl i Natura 2000-området, hvorfor det er ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. På trods af artens sparsomme forekomst i området vurderes det, at områdets store sammenhængende engarealer tilgodeser artens krav til levested. Arten er på udpegningsgrundlaget for F49 Engarealer ved Ho Bugt, F51 Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb og F60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen. Situationen er den samme for alle 3 fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af engsnarre stabil.

Hedehøg har en overordnet stabil forekomst i Natura 2000-området. Arten har ikke faste redepladser og flytter noget rundt, da forholdene på ankomsttidspunktet har stor betydning for, hvilket område fuglene slår sig ned i. Intensivt dyrkede arealer udgør artens primære redested, og afgrøderne højde ved ankomsttidspunktet i slutningen af april har således stor betydning for valg af redested og om arten yngler i det ene eller andet fuglebeskyttelsesområde eller måske uden for. Arten er på udpegningsgrundlaget for F49 Engarealer ved Ho Bugt, F51 Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb, F60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen, F63 Sønder Ådal, F65 Rømhø og F67 Ballum og Husum Enge og Kamper Strandenge. Situationen er den samme for alle 6 fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af hedehøg stabil.

Mosehornugle har en fluktuerende og sparsom forekomst som ynglefugl i Natura 2000-området, hvorfor det er ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. På trods af artens fluktuerende og sparsomme ynglefuglforekomst i Natura 2000-området vurderes det, at områdets store sammenhængende engarealer med nærtliggende forland tilgodeser artens krav til levested. Arten er på udpegningsgrundlaget for F51 Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb,

F52 Mandø, F55 Skallingen og Langli. Situationen er den samme for alle 3 fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende mosehornugle stabil.

Stor Kobbersnepe har en forholdsvis stor bestand af ynglefugle i Natura 2000-området, hvor arten er på udpegningsgrundlaget for Mandø samt Vidå, Tøndermarsken og Saltvandssøen. Natura 2000-områdets karakter med en del engarealer tilgodeser generelt artens krav til levested. Arten er på udpegningsgrundlaget for F52 Mandø og F60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen. Situationen er den samme for begge fuglebeskyttelsesområder. Stor kobbersnepe har jf. DCE Aarhus Universitets NOVANA-rapporter fra de vigtigste danske levesteder for arten været i tilbagegang på Tipperne og Vejlerne, mens bestanden i Vadehavsområdet har været i tilbagegang en del steder og i fremgang nogle få andre steder.

Natravn yngler i Natura 2000-området helt overvejende på heder med spredt bevoksning af fyrretræer og i åbne fyrre- og nåleskove på sandet jordbund. Bestanden vurderes at være stabil til stigende i Natura 2000-området. Arten er på udpegningsgrundlaget for F53 Fanø og F65 Rømø. Situationen er den samme for begge fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende natravn stabil.

Skestork er kun på udpegningsgrundlaget i F55 Skallingen og Langli, hvor arten har etableret sig med en mindre koloni siden 2007. Bestanden er dog kraftigt påvirket af prædation og ekstreme højvandssituationer. Forekomsten af skestork som trækfugl skal ses i nøje sammenhæng med artens forekomst som ynglefugl. Da ynglefuglene og de flyvefærdige unger efter endt yngletid ofte samles i ret store flokke på egnede fourageringslokaliteter ved eller lige omkring det anvendte ynglested. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende og trækkende skestørke stigende.

Rødrygget tornskade er kun på udpegningsgrundlaget i F63 Sønder Ådal, hvor arten kun er overvåget én gang. Af samme grund er det ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. På baggrund af de store sammenhængende arealer med spredte buske og træer samt lav vegetation, vurderes det at artens krav til levested er tilgodeset. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende rødrygget tornskade stabil.

Trækfugle

Natura 2000-området har 21 fuglearter, som kun optræder på udpegningsgrundlaget som trækfugl i få fuglebeskyttelsesområder, heraf disse 11 udelukkende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet; almindelig ryle, edderfugl, gråand, islandsk ryle, rødben, sandløber, sortand, splitterne, storspove, strandhjejle og strandskade.

Fuglebeskyttelsesområde 49 – Engarealer ved Ho Bugt

Spidsand ses i størst antal i forbindelse med trækket i efteråret og foråret, hvor store flokke samler sig i den danske del af Vadehavet. Arten har en fluktuerende forekomst i fugleområdet, og det er ikke muligt at udtale sig om den lokale bestandsudvikling, hvorfor det er svært at sige noget om artens status i fuglebeskyttelsesområdet. Det skyldes, at spidsand oftest registreres på vadefladen eller langs kanten af strandengene, og disse bliver henført til fuglebeskyttelsesområde 57 (Vadehavet). I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Klyden har en fluktuerende forekomst som trækfugl i området, og det er ikke muligt at udtale sig om den lokale bestandsudvikling, hvorfor det er svært at sige noget om artens status i fuglebeskyttelsesområdet. Det skyldes, at klyderne som oftest registreres på vadefladen eller langs

kanten af strandengene, og disse bliver henført til fuglebeskyttelsesområde 57 (Vadehavet). I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Fuglebeskyttelsesområde 51 - Ribe Holme og enge med Kongeåens udløb

Skestork som trækfugl er hidtil ikke overvåget i det nationale overvågningsprogram, og det er derfor ikke muligt at udtale sig om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Men ynglefuglene fra Langli raster ved Sneum Digesø inden trækket mod syd indledes. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af skestork stigende.

Forekomsten af pibesvane i dette fuglebeskyttelsesområde er i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 helt naturligt meget fluktuerende, og arten er gennem det seneste årti blevet mere fåtallig i området. Som for de andre svaner gælder det, at arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i en længere periode. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er pibesvane på landsplan ved alle de seneste tællinger i 2018-2019 udbredt over større dele af Jylland, men især i Sønder-, Midt- og Vestjylland.

Kortnæbbet gås har i fuglebeskyttelsesområdet en fluktuerende men stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten raster og fouragerer på naturlige græsarealer og dyrkede marker i fuglebeskyttelsesområdet. Som for de andre gæs gælder det, at arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i en længere periode. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Bramgås har i fuglebeskyttelsesområdet en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, og arten raster og fouragerer på naturlige græsarealer og dyrkede marker i området. Som for de andre gæs gælder det, at arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i en længere periode. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Hjejle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende, men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. I fuglebeskyttelsesområdet raster og fouragerer arten på enge, strandenge og dyrkede arealer. Arten flytter om natten meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i ret mange dage. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker, da arten ikke er optalt på det optimale tidspunkt for arten.

Pomeransfugl ses under det årlige forårstræk i april-maj. Arten ses ofte omkring Nørre Farup Enge, men veksler noget rundt for at finde arealer, hvor der endnu ikke er opvækst af landbrugsafgrøder. Arten er hidtil ikke overvåget i det nationale overvågningsprogram, og det er derfor ikke muligt at udtale sig om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Fuglebeskyttelsesområde 52 – Mandø

Bramgås har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Artens bestand er på landsplan steget kraftigt siden 1980'erne og har i Vadehavet et af sine kerneområder. Bramgås raster og fouragerer om dagen typisk på naturlige enge og dyrkede arealer inden for digerne, men ses også på arealerne uden for samt på vadefladen. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Mørkbuget knortegås har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Mørkbuget knortegås raster og fouragerer om dagen typisk på naturlige enge og dyrkede arealer inden for digerne, men ses også på arealerne uden for samt på vadefloden. En udveksling af mørkbuget knortegæs i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for mørkbuget knortegås stabil.

Fuglebeskyttelsesområde 53 – Fanø

Lysbuget knortegås er stort set ikke registreret i forbindelse med overvågningen, hvorfor det ikke er muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Ifølge DCE Aarhus Universitet er især strandengene på Grønningen og rundt ved Søjord, der benyttes som alternative fourageringsområder for gæssene under perioder med højvande. At lysbuget knortegås ikke er registreret i forbindelse med overvågningen skyldes ifølge DCE Aarhus Universitet, at tællingerne i NOVANA-programmet som oftest er foretaget under normale vandstandsforhold, hvor lysbuget knortegås ikke bruger engene som rastelokalitet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for lysbuget knortegås stigende.

Vandrefalk raster og overvintrer årligt på Fanø, men da arten har store jagtområder, er den vanskelig at overvåge i fuglebeskyttelsesområdet, da nogle af Fanøs overvintrende fugle sagtens kan tage ophold på højsandene syd for Fanø eller på landarealer på selve Fanø, der heller ikke er en del af fuglebeskyttelsesområdet. Det er derfor ikke muligt med tilstrækkelige sikkerhed at udtale sig om bestandsudviklingen i området. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Strandskade har i fuglebeskyttelsesområdet haft en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Forekomsten er helt naturligt noget fluktuerende, hvilket ikke gør det muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Strandskade vil typisk fouragere spredt på de nærliggende vadeflader om dagen, og benytte Fanøs sandstrande og enge under højvandsrast. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Strandhjejle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Den meget fluktuerende forekomst gør, at det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Strandhjejle vil typisk fouragere spredt på de nærliggende vadeflader om dagen, og benytte Fanøs sandstrande og enge under højvandsrast. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Islandsk ryle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Den meget fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Islandsk ryle vil typisk fouragere i store flokke på de nærliggende vadeflader om dagen. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Sandløber har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Sandløber vil typisk fouragere i små flokke langs især vestkysten af Fanø og benytte Fanøs sandstrande under højvandsrast. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Almindelig ryle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende, men overordnet set en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017 omend der er store forskelle mellem årene.

Almindelig ryle vil typisk fouragere ved lavvande i store flokke på vadeflader i hele Vadehavet. Typisk raster fuglene på højsandene i Vadehavet ved højvande, men store flokke raster også langs Fanøs kyst. Af samme grund varierer antallet af rastende fugle i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Tællingerne indikerer, at fuglebeskyttelsesområdet som rastelokalitet for splitterne er gået markant frem. Det er vurderet, at det reelt ikke er tilfældet, da der hvert år i sensommeren raster store flokke af splitterne på især den nordlige del af Fanø. Antallet af fugle registreret i fuglebeskyttelsesområdet vil derfor i høj grad afhænge af, hvorvidt tællingen er sammenfaldende med artens sensommer rast. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Fuglebeskyttelsesområde 55 - Skallingen og Langli

Da der stort ikke er registreret kortnæbbet gås i fuglebeskyttelsesområdet, er det ikke muligt at udtale sig om bestandsudviklingen. Det vides dog, at arten på sit træk fra yngleområderne trækker henover fuglebeskyttelsesområdet. Det er derfor sandsynligt, at nogle af disse flokke gør et kortere eller længere ophold i fuglebeskyttelsesområdet, selvom det ikke umiddelbart afspejles af tællingerne i NOVANA-programmet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Mørkbuget knortegås har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Mørkbuget knortegås raster og fouragerer om dagen på arealerne i fuglebeskyttelsesområdet. En udveksling af mørkbuget knortegås i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for mørkbuget knortegås stabil.

Spidsand har i fuglebeskyttelsesområdet haft en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Om efteråret udnytter arten sammen med andre svømmeænder strandengene på Skallingen til natterast. Endvidere udnyttes engene også ved høje vandstande i Vadehavet. Ifølge DCE Aarhus Universitet afspejler den udførte overvågning ikke fuglenes brug af området om natten og under perioder med høje vandstande, hvorfor tallene helt naturligt fluktuerer en del. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Strandskade har i fuglebeskyttelsesområdet haft en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Forekomsten er noget fluktuerende, hvilket ikke gør det muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Strandskaden vil om dagen typisk fouragere spredt på de nærliggende vadeflader, og benytte Skallingen og Langlis kyst- samt engarealer under højvandsrast. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Splitterne har optrådt i store tal i samme tidsperiode som arten ynglede i stort tal på Langli. Hovedparten af de talte fugle var formentlig derfor lokale ynglefugle med unger, som endnu ikke havde begyndt trækket mod syd, men fortsat benyttede fuglebeskyttelsesområdet som rastelokalitet. Ifølge DCE Aarhus Universitet er tallet for antallet af rastende splitterne ikke nødvendigvis korrekt, da tællingerne i fuglebeskyttelsesområdet ikke har været udført med henblik på dækkende optællinger af rastende terner. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Fuglebeskyttelsesområde 57 – Vadehavet

Pibesvane har i fuglebeskyttelsesområdet haft en lille forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet har tællingerne ikke været rettet mod at tælle pibesvaner, der trækker til overnatning i Vadehavet. Der kan arten optræde i større tal på vaderne eller i de lavvandede områder uden for digerne. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er pibesvane på landsplan ved alle de seneste tællinger i 2018-2019 udbredt over større dele af Jylland, men især i Sønder-, Midt- og Vestjylland.

Sangsvane har i fuglebeskyttelsesområdet haft en lille forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet har tællingerne ikke været rettet mod at tælle sangsvaner, der trækker til overnatning i Vadehavet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Grågås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet har tællingerne ikke været rettet mod at tælle grågæs, der trækker til overnatning i Vadehavet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Kortnæbbet gås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en meget fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet har tællingerne ikke været rettet mod at tælle kortnæbbede gæs, der trækker til overnatning i Vadehavet. Der kan arten optræde i store tal på vaderne eller i de lavvandede områder uden for digerne. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Bramgås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været rettet mod at tælle bramgæs, der trækker til overnatning i Vadehavet. En udveksling af bramgæs i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Mørkbuget knortegås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Mørkbuget knortegås bruger primært Vadehavet til at raste og overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været rettet mod at tælle mørkbugede knortegæs, der trækker til overnatning i Vadehavet. Derfor kan mørkbuget knortegås optræde i større tal på vaderne eller i de lavvandede områder uden for digerne. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for mørkbuget knortegås stabil.

Lysbuget knortegås har i fuglebeskyttelsesområdet en lille og meget fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Lysbuget knortegås bruger primært Vadehavet til at overnatte i. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været rettet mod at tælle lysbugede knortegæs, der trækker til overnatning i Vadehavet. Derfor kan lysbuget knortegås optræde i større tal på vaderne eller i de lavvandede områder uden for digerne. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for lysbuget knortegås stigende.

Gravand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. I sensommeren samles fuglene fra store del af Jylland i Vadehavet, og der vil en stor del af bestanden blive, såfremt vinteren er mild. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Gråand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft et fluktuerende, men overordnet stabilt niveau, hvilket ikke gør det muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Spidsand har på landsplan sin vel nok vigtigste rastelokalitet i fuglebeskyttelsesområdet. Arten har helt naturligt en stærkt fluktuerende forekomst som trækfugl i dette fuglebeskyttelsesområde, og i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 ser antallet umiddelbart ud til at til at kunne understøtte en overordnet set stabil til stigende bestand, da den højeste forekomst i perioden blev registreret i 2017. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Skeand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende-fluktuerende.

Pibeand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den meget fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil-stigende.

Krikand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet, og data tyder på, at bestanden også er svagt stigende. Hovedparten af fuglene raster i området mellem fastlandet og Rønmø og Fanøs østkyst. Arten træffes i mindre grad vest for disse to øer og Skallingens vestkyst. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Edderfugl har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Tællingerne i dette fuglebeskyttelsesområde har ifølge DCE Aarhus Universitet ikke været rettet mod at tilvejebringe dækkende optællinger af dykænder, som optræder i havområderne umiddelbart vest for Skallingen, Fanø, Mandø og Rønmø. Derfor kan de angivne forekomster af edderfugl, ifølge DCE Aarhus Universitet, ikke tages som have været dækkende for det antal individer, som på visse årstider har været tilstede i fuglebeskyttelsesområdets vestlige del. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Sortand ser umiddelbart ud til at have været igennem et drastisk fald i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, da tallet er faldet fra omkring 75.000 fugle til omkring 5.000 fugle. Tællingerne i dette fuglebeskyttelsesområde har, ifølge DCE Aarhus Universitet, ikke været rettet mod at tilvejebringe dækkende optællinger af dykænder, som optræder i havområderne umiddelbart vest for Skallingen, Fanø, Mandø og Rønmø. Derfor kan de angivne forekomster af sortand, ifølge DCE Aarhus Universitet, ikke tages som have været dækkende for det antal individer, som på visse årstider har været tilstede i fuglebeskyttelsesområdets vestlige del. Af samme grund er det ikke muligt at udtale

sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Havørn har i fuglebeskyttelsesområdet haft en stigende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, hvilket stemmer overens med, at andelen af ynglende fugle i Danmark har været stigende i samme periode. Derudover vurderes det, at der i fuglebeskyttelsesområdet også overvintrer fugle fra andre bestande i Skandinavien. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Tællingerne i dette fuglebeskyttelsesområde har ifølge DCE Aarhus Universitet ikke været rettet mod at tilvejebringe dækkende optællinger af rovfugle som blå kærhøg, hvorfor DCE Aarhus Universitet vurderer, at det forventes, at der er en større forekomst af arten i fuglebeskyttelsesområdet end det fremgår af tællingerne i NOVANA-programmet. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Tællingerne i dette fuglebeskyttelsesområde har, ifølge DCE Aarhus Universitet, ikke været rettet mod at tilvejebringe dækkende optællinger af rovfugle som vandrefalk, hvorfor DCE Aarhus Universitet vurderer, at det forventes, at der er en større forekomst af arten i fuglebeskyttelsesområdet, end det fremgår af tællingerne i NOVANA-programmet. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Strandskade har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Strandskade raster i lavvandede kystområder med tidevand eller tidevandspræg, hvor den kan søge føde på muslingebanker eller sandbund med hjertemuslinger. Der har været en tendens til et faldende antal strandskader i fuglebeskyttelsesområdet, men antallet af fugle registreret i 2017 svarer nogenlunde til de tal, der blev registreret ti år tidligere. Den meget fluktuerende forekomst gør det svært at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Klyde har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Uden for yngletiden opsøger klyderne lavvandede tidevandsområder med slikrige vandflader, som delvist tørlægges ved lavvande. Af samme grund udgør fuglebeskyttelsesområdet et vigtigt område for klyden inden trækket mod overvintringspladserne begynder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Strandhjejle har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten opholder sig langs lavvandede kyster, der gerne er præget af tidevand eller skiftende vandstand forårsaget af vinden. Ved lavvande søger strandhjejle føde på vadeflader med blød bund. Af samme grund udgør fuglebeskyttelsesområdet et vigtigt område for arten. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Hjejle har i fuglebeskyttelsesområdet en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. I fuglebeskyttelsesområdet raster og fouragerer arten på tidevandsfladerne, enge og strandenge. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE

Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker, da arten ikke er optalt på det optimale tidspunkt for arten.

Islandsk ryle har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den meget fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Der er dog tegn på, at der er en nedadgående tendens i forhold til antallet af rastende islandske ryler i Vadehavet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Sandløber har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den meget fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Sandløber vil typisk fouragere på vadefladerne ved lavvande og vil ved højvande raste på højvandsrastepladserne i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Almindelig ryle har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende, men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Almindelig ryle vil typisk fouragere ved lavvande i store flokke på vadeflader i hele Vadehavet. Typisk raster fuglene på højsandene i Vadehavet ved højvande eller i de nærliggende fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Rødben har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Rødben vil typisk fouragere på vadefladerne ved lavvande og vil ved højvande raste på højvandsrastepladserne i fuglebeskyttelsesområdet eller i de nærliggende fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Sortklire raster i betydeligt antal i fuglebeskyttelsesområdet. Arten er hidtil ikke overvåget i det nationale overvågningsprogram, og det er derfor ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsudviklingen i området. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Hvidklire har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Hvidklire vil typisk fouragere i spredte flokke på vadefladerne ved lavvande og vil ved højvande raste på højvandsrastepladserne i fuglebeskyttelsesområdet eller i de nærliggende fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Lille kobbersnepe har i fuglebeskyttelsesområdet haft en faldende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, omend den laveste forekomst for hele perioden ifølge DCE Aarhus Universitet blev registreret i 2005. Lille kobbersnepe vil typisk fouragere på vadefladerne ved lavvande og vil ved højvande raste på højvandsrastepladserne i fuglebeskyttelsesområdet eller i de nærliggende fuglebeskyttelsesområder. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Storspove har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten opholder sig langs lavvandede kyster, som kan være præget af tidevand eller skiftende vandstand forårsaget af vinden. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Dværgmåge har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Det er vanskeligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Forekomsten af dværgmåge formodes at fluktuere markant i relation til forårstrækkets status. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for ikke opgjort.

Tællingerne i dette fuglebeskyttelsesområde har, ifølge DCE Aarhus Universitet, ikke været rettet mod at tilvejebringe dækkende optællinger af splitterne, hvorfor DCE Aarhus Universitet skriver, at det vurderes, at der er en større forekomst af arten i fuglebeskyttelsesområdet, end det fremgår af tællingerne i NOVANA-programmet. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Fuglebeskyttelsesområde 60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen

Forekomsten af pibesvane i dette fuglebeskyttelsesområde har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 helt naturligt været fluktuerende. Det er ikke med tilstrækkelig sikkerhed muligt at udtale sig om bestandsudviklingen i området. Arten fouragerer gerne på naturlige græsarealer eller dyrkede arealer i fuglebeskyttelsesområdet, men arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i en længere periode. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er pibesvane på landsplan ved alle de seneste tællinger i 2018-2019 udbredt over større dele af Jylland, men især i Sønder-, Midt- og Vestjylland.

Forekomsten af sangsvane i dette fuglebeskyttelsesområde har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 helt naturligt været fluktuerende. Det er ikke med tilstrækkelig sikkerhed muligt at udtale sig om bestandsudviklingen i området. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Grågås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. I lighed med andre vandfugle overnatter grågæssene i Vadehavet og kommer ind og fouragerer og raster på naturlige græsarealer og dyrkede arealer i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Kortnæbbet gås har i fuglebeskyttelsesområdet en fluktuerende men stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten raster og fouragerer på naturlige græsarealer og dyrkede marker i fuglebeskyttelsesområdet. Som for de andre gæs gælder det, at arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i en længere periode. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Bramgåsen har i fuglebeskyttelsesområdet et af sine vigtigste overvintringsområder på landsplan, og arten har haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. En udveksling af bramgæs i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Gravand har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i området, og arten fouragerer og raster gerne i store tal i f.eks. Margrethe Kog under især højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Knarand har haft en fluktuerende forekomst i området i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten fouragerer og raster på de vådeste dele af engarealerne i kogene samt i områdets store lavvandede søer. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne helt generelt ikke været dækkende for ændrer. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Spidsand har haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i området i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten fouragerer og raster på de vådeste dele af engarealerne i kogene samt i områdets store lavvandede søer. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været dækkende for ændrer. Det skyldes at svømmeændrer på visse årstider om aftenen trækker ind i engene for at fouragere, hvorfor de reelle antal der benytter området kan være højere. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen for arten i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Skeand har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten fouragerer og raster på de vådeste dele af engarealerne i kogene samt i områdets store lavvandede søer. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været dækkende for ændrer. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende-fluktuerende.

Pibeand har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten fouragerer og raster på de vådeste dele af engarealerne i kogene samt i områdets store lavvandede søer. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været dækkende for ændrer. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil-stigende.

Krikand har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Arten fouragerer og raster på de vådeste dele af engarealerne i kogene samt i områdets store lavvandede søer. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne ikke været dækkende for ændrer. Det skyldes at svømmeændrer på visse årstider om aftenen trækker ind i engene for at fouragere, hvorfor de reelle antal der benytter området kan være højere. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen for arten i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende-fluktuerende.

Havørn har i fuglebeskyttelsesområdet haft en stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, hvoraf 2016 og 2017 har været de bedste år, hvilket stemmer overens med, at andelen af ynglende fugle i Danmark har været stigende. Derudover vurderes det, at der i fuglebeskyttelsesområdet også overvintrer fugle fra andre bestande i Skandinavien. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Klyde har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende, men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Klyde vil typisk fouragere på vadefladerne i det meste af Vadehavet ved lavvande og komme ind og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. Af samme grund varierer antallet af rastende fugle i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Strandhjejle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en faldende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, der generelt understøtter vurderingen af, at bestande der trækker gennem Vesteuropa er i tilbagegang. Strandhjejle vil typisk fouragere på vadefladerne i Vadehavet ved

lavvande og raste og fouragere i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Hjeje har i fuglebeskyttelsesområdet en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. I fuglebeskyttelsesområdet raster og fouragerer arten på naturlige græsarealer og dyrkede arealer. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker, da arten ikke er optalt på det optimale tidspunkt for arten.

Islandsk ryle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Den meget fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Islandsk ryle vil typisk fouragere i store flokke på vadefladerne i Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Almindelig ryle har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet set stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Almindelig ryle vil typisk fouragere i store flokke på de nærliggende vadeflader ved lavvande og komme ind og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. Af samme grund varierer antallet af rastende fugle i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt ganske betragteligt, da fuglene ikke nødvendigvis altid vælger de samme højvandsrasteadsler. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Rødben har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Rødben vil typisk fouragere på vadefladerne i Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Sortklire raster i betydeligt antal i fuglebeskyttelsesområdet. Arten er hidtil ikke overvåget i det nationale overvågningsprogram, og det er derfor ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsudviklingen i området. Sortklire vil typisk fouragere på vadefladerne i Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten ikke opgjort.

Hvidklire har i overvågningsperioden fra 2010 til 2017 haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Hvidklire vil typisk fouragere på vadefladerne i Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Lille kobbersnepe har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Lille kobbersnepe vil typisk fouragere i flokke på vadefladerne i Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Storspove har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Storspove vil typisk fouragere på vadefladerne i

Vadehavet ved lavvande og raste i fuglebeskyttelsesområdet ved højvande. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Fuglebeskyttelsesområde 63 - Sønder Ådal

Der er ingen trækfugle på udpegningsgrundlaget i dette fuglebeskyttelsesområde.

Fuglebeskyttelsesområde 65 – Rømø

Mørkbuget knortegås har i overvågningsperioden fra 2004 til 2017 haft en stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Mørkbuget knortegås bruger primært fuglebeskyttelsesområdet til at fouragere i. Arten ses typisk i nord ved Juvre og i syd omkring Havneby. De rastende fugle ved Juvre ses også ved Rømødæmningen. En udveksling af mørkbuget knortegås i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for mørkbuget knortegås stabil.

Gravand har i overvågningsperioden fra 2010 til 2017 haft en fluktuerende men stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. I sensommeren samles fuglene i Vadehavet, og der vil en stor del af bestanden blive, såfremt vinteren er mild. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stabil.

Den sparsomme dækning gør det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet i overvågningsperioden fra 2004 til 2017. Det vurderes, at det nok kun er tallene fra 2004-2009 samt 2017, der er retvisende for bestanden, da store flokke af hjejler regelmæssigt raster på Rømø. Det gælder især enge, strandenge og dyrkede arealer omkring Juvre i nord, engene ved Lakolk Klitsø midt på øen samt Stormengene på øens sydspids. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker, da arten ikke er optalt på det optimale tidspunkt for arten.

Islandsk ryle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig sikkert om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne på Rømø ikke været dækkende for alle arter, der regelmæssigt eller under visse forhold benytter strandengene og strandene som højvandsrasteplads. Desuden er der kun sjældent blevet gennemført dækkende optællinger på strandene. Islandsk ryle hører til de arter, hvorfor det vurderes, at år som 2015 og 2017 ikke er retvisende for artens aktuelle bestand i området. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten faldende.

Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne på Rømø ikke været dækkende for alle arter, der regelmæssigt eller under visse forhold benytter strandengene og strandene som højvandsrasteplads. Desuden er der kun sjældent blevet gennemført dækkende optællinger på strandene. Det betyder, at der stort set ikke har været udført dækkende tællinger af en art som sandløber. Af samme grund er det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Almindelig ryle har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende, men overordnet stabil forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Ifølge DCE Aarhus Universitet, så har tællingerne på Rømø ikke været dækkende for alle arter, der regelmæssigt eller under visse forhold benytter strandengene og strandene som højvandsrasteplads. Desuden er der kun sjældent blevet gennemført dækkende optællinger på strandene. Almindelig ryle hører til de arter, hvorfor det vurderes, at år som 2011 og 2016 ikke er retvisende for artens aktuelle bestand i området. I

henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Lille kobbersnepe har i fuglebeskyttelsesområdet haft en fluktuerende forekomst i overvågningsperioden fra 2010 til 2017. Den fluktuerende forekomst gør det ikke muligt at udtale sig nærmere om bestandsudviklingen i fuglebeskyttelsesområdet. Ifølge DCE Aarhus Universitet, har tællingerne på Rønmø ikke været dækkende for alle arter, der regelmæssigt eller under visse forhold benytter strandengene og strandene som højvandsrasteplass. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker.

Fuglebeskyttelsesområde 67 - Ballum og Husum Enge og Kamper Strandenge
Kortnæbbet gås har haft en forholdsvis stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet, men siden 2014 er der næsten ikke registreret nogle fugle i forbindelse med overvågningen. Ifølge DCE Aarhus Universitet vurderes det, at tællingerne i NOVANA-programmet sandsynligvis har været ufuldstændig for gæs. Af samme er det også svært at udtale sig med tilstrækkelig sikkerhed om bestandsudviklingen for hele perioden. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Bramgås har haft en fluktuerende men overordnet stabil forekomst i fuglebeskyttelsesområdet. Arten er på landsplan steget kraftigt siden 1980'erne og har i Vadehavet et af sine kerneområder. Bramgås raster og fouragerer om dagen på naturlige græsarealer og dyrkede arealer i fuglebeskyttelsesområdet. En udveksling af bramgæs i hele Vadehavet gør, at antallet af individer i fuglebeskyttelsesområdet helt naturligt vil variere ganske betragteligt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten stigende.

Hjejle har haft en fluktuerende forekomst i fuglebeskyttelsesområdet i overvågningsperioden fra 2004 til 2017, men det afspejles ikke af tællingerne i NOVANA-programmet, da dækningen for dagrastende hjejler, ifølge DCE Aarhus Universitet, sandsynligvis har været ufuldstændig. Arten er blevet overvåget i maj, men de største forekomster af hjejler i fuglebeskyttelsesområdet er om efteråret. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er bestandsudviklingen for arten usikker, da arten ikke er optalt på det optimale tidspunkt for arten.

En række naturtyper og levesteder for arter og fugle, som området er udpeget for at beskytte, kræver vedvarende drift for at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus. Det gælder fx en række lysåbne naturtyper. Samtidig kræver andre naturtyper og levesteder i moderat til dårlig tilstand tiltag, der kan imødegå forringelse.

Hvis ikke indsatsprogrammet i Natura 2000-planen for tredje planperiode realiseres, er der risiko for, at den gode naturtilstand på en stor andel af naturarealerne og den hensigtsmæssige drift af levesteder for bl.a. almindelig ryle, sorterne, brushane, havterne, klyde, sandterne, gråsæl og snæbel ikke fastholdes eller forbedres og at bevaringsstatus for arterne forringes på biogeografisk niveau.

Der er ligeledes risiko for, at naturtilstanden ikke vil blive forbedret på bl.a. hede (4010 og 4030), hvor der arbejdes mod, at forbedre naturtilstanden ved ændret drift eller pleje. Naturtilstanden vil givetvis heller ikke forbedres på strandvolde med flerårige planter (1220), klithede (2140), revling-indlandsklit (2330) og tør hede (4030), hvor der er behov for en indsats mod invasive arter og fremadrettet sikring af hensigtsmæssig drift generelt. Naturtilstanden vil potentielt set heller ikke blive forbedret på bl.a. tidvis våd eng (6410) og elle- og askeskov (91E0), hvor uheldsmæssig hydrologi er et problem.

Manglende realisering af indsatsprogrammet i Natura 2000-planen kan desuden medvirke til, at fastholde enkelte levesteder for ynglefugle i moderat tilstand, hvor tilstanden er vurderet som

moderat på grund af tilgroning. Manglende pleje og fastholdelse af naturtypernes gode tilstand kan medføre en risiko for, at der ikke sikres levesteder for området mange arter, herunder fredede og rødlistede arter.

Manglende realisering af indsatser som urørt skov og skovnaturtypebevarende drift og pleje kan yderligere betyde, at flere strukturer, der understøtter biodiversitet i skov, såsom flere store træer og mere dødt ved, ikke sikres eller skabes til gavn for skovnaturtyper og arter tilknyttet skov. Omvendt betyder den manglende realisering af indsatser, at stisystemer og våde skovnaturtyper ikke påvirkes ved at blive vådere, som følge af sikring af hensigtsmæssig hydrologi. Adgangsforhold vil derfor være uændret.

Hvis ikke planens indsats om omlægning af lavbundslande fra omdriftsarealer til naturarealer realiseres, er der risiko for, at en forbedring af levestederne for bl.a. dyndsmøling, laks, lampretter, odder, grøn kølleguldsmed samt flere fugle herunder trane, pibesvane, hjejle, skestork, forbedring af vandkvaliteten og mindskelse af randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer samt den forventelige mindre udledning af CO₂, udebliver.

Uden særlige indsatser af hensyn til Nordsøpopulationen af marsvin, er der risiko for, at populationen går tilbage, ligesom en positiv afledt effekt i form af øget fødegrundlag for øvrige arter, der bruger området, herunder spættet sæl og gråsæl, vil udeblive. Derudover vil en manglende realisering af planens indsatser for fugle bl.a. kunne påvirke bestandene af rastede havdykænder, så der er risiko for, at bestandene af havdykænderne går tilbage på internationalt niveau.

Hvis ikke indsatsprogrammet i planen for tredje planperiode realiseres, er der risiko for, at den biologiske mangfoldighed i området generelt stagnerer, hvilket for befolkningen kan betyde, at de ikke får adgang til naturområder af højere kvalitet. Der er risiko for at landskabet vil fremstå mindre varieret og at tilgroning af fortidsminder ikke i samme omfang vil modvirkes. Der er endvidere risiko for, at det forventede bidrag til opfyldelse af fredningsformål og kumulative effekter, udebliver. Endelig vil planens bidrag til realisering af vandområdeplanerne, udeblive.

1.4 Den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet

I dette afsnit beskrives de øvrige miljøforhold i og udenfor Natura 2000-området, der kan blive væsentligt berørt af Natura 2000-planen.

1.4.1 Flora, fauna og biologisk mangfoldighed

Den marine naturtype flodmunding (1130) og de to terrestriske naturtyper vadegræssamfund (1320) og skovklit (2180) er sjældne og optræder kun på udpegningsgrundlaget i mindre end fire områder inden for hhv. den marin-atlantiske region og den atlantiske biogeografiske region i Danmark, heraf er vadegræssamfund (1320) særegen for Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet. Natura 2000-området rummer, i habitatområde nr. 78 Vadehavet, over 5% af det samlede areal i den atlantiske biogeografiske region i Danmark af 12 terrestriske habitatnaturtyper, primært strandenge (1330), enge og klitnatur, heraf alle vadegræssamfund (1320), 90% af arealerne med énårig strandengsvegetation (1210), halvdelen af strandengsarealerne (1330) og over 75% af arealerne med forklit (2110) langs kysten.

Natura 2000-planen indeholder indsatser, der skal sikre en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje i området hvilket bl.a. har til formål, at der skabes bedre vilkår for flere naturtypekarakteristiske arter og bedre levesteder for områdets fauna. Med planens indsats for habitatnaturen sikres samtidig § 3-beskyttet natur i området og rødlistede arter. Planens indsats om udarbejdelse af en national

strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter bidrager positivt i forhold til forvaltning af arterne.

De specifikke indsats for at sikre en grundlæggende indsats på heder samt bekæmpelse af invasive arter, vurderes ligeså, at medføre potentialet for bedre levesteder og flere naturtypekarakteristiske arter.

Herudover vurderes udtagning af lavbundsarealer samt udlægning til urørt skov, at kunne bidrage til, at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Samtidig kan Natura 2000-planen medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødsning ved f.eks. etablering af pleje og udtagning af lavbundsjord.

Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed, hvilket bl.a. kan ske ved udlægning af urørt skov. Dette vil medføre, at skovdriften ophører og i vidt omfang overlades til sig selv. Det kan potentielt være med tiltag, der skal fremskynde processen. Sådanne tiltag kan være veteranisering af træer og nedlæggelse af grøfter. Denne indsats samt indsatsen om, at sikre en skovnaturtypebevarende drift og pleje, vil formentlig være til gavn for skovnaturtyperne og flere af områdets arter og fugle.

Planens indsats om at sikre egnede levesteder for områdets fugle og arter samt udarbejdelse af en national strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter bidrager positivt i forhold til forvaltning af arterne.

Særlige arter i området er behandlet under afsnittet "Særlige arter".

1.4.2 Befolkningen

Natura 2000-området dækker et stort geografisk område og ligger i kommunerne Varde, Esbjerg, Fanø, Tønder og Aabenraa. Området har mange forskellige anvendelsesformål bl.a. kan nævnes fiskeri, vandring, cykling, sejlads og andre friluft- og erhvervmæssige aktiviteter herunder turisme. Da store dele af Natura 2000-området også er udpeget som UNESCO-verdensarv, får Vadehavet også en del besøg fra turister.

Store dele af området er, gennem anden lovgivning, reguleret ift. færdsel og brug og Natura 2000-planen indeholder ikke yderligere adgangsreguleringer. Der er dog indsats, der i mindre områder og på bestemte tidspunkter af året, kan have betydning for færdslen og brugen i området. Herunder kan nævnes sikring/etablering af hensigtsmæssig drift/pleje, lavbundsprojekter, projekter om urørt skov samt undersøgelser med henblik på afklaring af, om der er behov for efterfølgende revision af reservatbestemmelserne på baggrund af områdernes udpegning til sikring af levestederne for havdykænder, samt en evt. regulering af fiskeri for at beskytte marsvin mod bifangst.

Miljøstyrelsen arbejder på en løbende opdatering af oversigt over naturtyper, arter og fugle som findes i en væsentlig forekomst i Danmark, på om der er behov for yderligere sikring mod forstyrrelser med fokus på træk- og ynglefugle samt pattedyr, samt på at fortsætte arbejdet med at vurdere behovet for at fastsætte eventuel nødvendig regulering af fiskeri i Natura 2000-områder. Denne indsats vil også potentielt kunne medføre en ændring i adgangsforholdene.

1.4.3 Menneskets sundhed

Store dele af N89 er et eftertragtet udflugtsmål grundet de store natur- kultur- og landskabsværdier, der er i området, samt det at en væsentlig del af området er en del af UNESCOs verdensnaturarv og Nationalpark Vadehavet. Derfor udnyttes store dele af Vadehavet, men også de store å-systemer, til rekreative aktiviteter, som bidrager til menneskets sundhed. Udpegning som UNESCO verdensarv samt Nationalpark medfører et øget fokus på formidling af områdets store værdier. Planens indsatser om pleje, udlægning af områder til urørt skov, udtagning af lavbundsgrunde, marine indsatser omkring revidering af vildtreservatbestemmelserne, samt indsats om regulering af fiskeri ift. marsvin, vurderes at understøtte og udbygge den gode formidling, der allerede er i området. Derigennem vil der kunne skabes incitament til en større rekreativ udnyttelse af områderne, med hensyntagen til de natur- og kulturværdier, der er.

For yderligere vurdering se også under emnerne "Befolkningen" og "Fredninger, bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater".

1.4.4 Jordbund, vand, luft og klimatiske faktorer

Mulig etablering af ny natur på lavbundsarealer, kan bidrage til at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Dette kan potentielt gøre områderne mere robuste over for ekstreme vejrforhold og klimaændringer.

Desuden kan planens indsats om udtagning af lavbundsarealer medvirke til at mindske udledningen af CO₂. Sikring af hensigtsmæssig hydrologi samt udtagning af lavbundsgrunde og udlægning af urørt skov, vil potentielt kunne påvirke jordbunden til at blive vådere, samt reducere mængden af næringsstoffer der udledes til vandmiljøet. Disse indsatser kan således påvirke søer og vandløb positivt og bidrage til realisering af vandområdeplanen for området.

Det gør sig også gældende for indsatser om fiskeriregulering, da den vil bidrage til at opnå god miljøtilstand i det marine økosystem og en bedre balance af fødenettet. Samtidig kan Natura 2000-planens indsatser om lavbundsprojekter og sikring af hensigtsmæssig pleje, medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødskning.

Planen medvirker til at sikre en forbedret naturkvalitet i området. Mulig regulering af fiskeripåvirkning samt opdatering af vejledning om kløpning i området kan forbedre havbundsforholdene i området ved at fjerne forstyrrelser både på revene (1170) og i omkringliggende bufferzoner. Som følge heraf vil der kunne ske en øget udbredelse af ålegræs på sandbankerne (1110). En potentiel forbedring af naturkvaliteten i det marine område, vil kunne medvirke til binding af CO₂ i havet.

Det vurderes at vedtagelse af planen ikke vil have indflydelse på luftkvaliteten, fordi indsatserne ikke medfører emission af stoffer til luften.

1.4.5 Materielle goder og kulturarv

Natura 2000-planens indsatsprogram omfatter pleje af de naturtyper, der findes på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag. Samt indsats om en hensigtsmæssig forvaltning af levesteder for de udpegede arter. Dette kan potentielt påvirke adgangen til og kvaliteten af til områder, som har betydning for lokalbefolkningen. Adgangen til naturområder og en højere værdi af naturen er

beskrevet under emnerne "Flora, Fauna og Biologisk mangfoldighed", "Befolkningen" og "Menneskets sundhed".

Planen vil ligeledes kunne påvirke kulturarv i form af bl.a. pleje af fortidsminder såsom gravhøje. I forhold til kulturarv er der i Natura 2000-område nr. 89 mange fredede fortidsminder som f.eks. diger, kanaler, broer, bosteder, borg/voldsted, grubehus, hulveje samt batteri og luftværnsvæsen. Indsætterne i Natura 2000-planen kan potentielt påvirke disse arealer eller adgangen til dem.

Sikring af den eksisterende natur kan potentielt få betydning for det nuværende erhvervsfiskeri i området hvis det vurderes, at der er behov for yderligere fiskeriregulering i området, herunder af hensyn til bifangst af marsvin. Evt. regulering af fiskeri vil ligeledes kunne påvirke kulturarv i form af bl.a. sikring af gamle skibsvrag på havbunden.

I området findes en del større og mindre fredede arealer som er beskrevet under "Fredninger, Bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater".

1.4.6 Landskab

Natura 2000-området omfatter ud over selve Vadehavet også inddigede marskområder fra Tjæreborg i nord til landegrænsen i syd, de nederste dele af de større å-systemer med udløb i Vadehavet (Varde Å, Sneum Å, Kongeå og Ribe Å) samt de udpegede habitatområder ved Brede Å og Vidå og Alslev Ådal. Desuden indgår Varde Ådal, Marbæk-området og strandengsområder langs fastlandskysten, klit-, strand- og marsklandskeer på Skallingen og på øerne Rømø, Mandø, Fanø og Langli, samt tilstødende havområder.

Det vurderes, at Natura 2000-planen kan have en påvirkning på landskabet f.eks. hvis der udtages lavbundsgrunde eller bliver udlagt urørt skov men også ved potentielt mindre pleje og hydrologiske projekter, kan landskabet påvirkes lokalt. Herudover vurderes det, at den undersøiske landskabsværdi også kan blive påvirket af Natura 2000-planen.

1.4.7 Arter

Natura 2000-området er et af Europas vigtigste vandfugleområder og er specielt udpeget for at beskytte fuglene i de ti fuglebeskyttelsesområder. Med sin placering midt mellem de arktiske ynglepladser og vestafrikanske overvintringsområder, har Vadehavet en helt central placering for alle trækfuglene på udpegningsgrundlaget, idet hovedparten af arterne bruger Vadehavet som spisekammer, inden de fortsætter deres træk mod enten syd eller nord. Nogle af trækfuglene overvintrer i området, og her nyder især gæssene godt af at kunne overnatte forstyrrelsesfrit i Vadehavet og fouragere indlands om dagen. De mange trækfugle gør, at vandrefalk og havørn er talrige i området. Havområderne vest for Rømø, Fanø og Skallingen er vigtige fældnings- og overvintringsområder for havdykænder, bl.a. sortand og edderfugl. De brede sandstrande, på især Fanø og Rømø, udgør vigtige levesteder for terner, og de udgør samtidigt de vigtigste levesteder for hvidbrystet præstekrave i Danmark. Klæggravene langs digerne udgør også vigtige levesteder for mange fugle, og Sneum Engsø er lokalitet for Danmarks største bestand af sorthovedet måge, der yngler sammen med hættemågerne på øerne i engsøen. Digegravene langs diget og de udstrakte rørskove i fuglebeskyttelsesområderne udgør vigtige lokaliteter for rørdrum, plettet rørvagtel og rørhøg, og landets største bestand af blåhals findes i de samme områder. Strandengene udgør vigtige levested for fåtallige arter som brushane, almindelige ryle og stor kobbersnepe. Vidåen og Magisterkogen udgør Danmarks vigtigste lokalitet for sortterne. Klitplantagerne på Rømø og Fanø er vigtige lokaliteter for natravn. Marsken udgør kerneområdet

for den danske bestand af hedehøg, og om vinteren blå kærhøg. Langli er hjemsted for Vadehavets eneste koloni af ynglende skestorke, og husede tidligere en af landets største kolonier af splitterne. Arten ser ud til at være forsvundet fra øen.

Natura 2000-området har 21 fuglearter, som kun optræder på udpegningsgrundlaget som trækfugl i få fuglebeskyttelsesområder, heraf disse 11 udelukkende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet; almindelig ryle, edderfugl, gråand, islandsk ryle, rødben, sandløber, sortand, splitterne, storspove, strandhjejle og strandskade. De ni fuglearter hvidbrystet præstekrave, mosehornugle, sandterne, sorthovedet måge, engsnarre, skestork, sortterne, splitterne og stor kobbersneppe optræder kun på udpegningsgrundlaget som ynglefugl i få fuglebeskyttelsesområder, heraf hvidbrystet præstekrave, mosehornugle, sandterne og sorthovedet måge udelukkende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet.

Endelig er området specielt udpeget for at beskytte en række arter, som er tilknyttet Vadehavet og de tilstødende åer. Det gælder de marine pattedyr marsvin, gråsæl, som har en af sine fem danske ynglelokaliteter i Vadehavet, og spættet sæl, som har en stor bestand, der udnytter områdets mange hvile- og ynglepladser. Laksefisken snæbel findes kun i den danske del af Vadehavet og er knyttet til flere af åerne i området. I vandløbssystemerne lever desuden laks, bæklampret, flodlampret, havlampret, laks, dyndsmørling og odder. Varde Å er et af de fem vandløbssystemer, hvor grøn kølleguldsmed lever i Danmark. Arterne dyndsmørling og gråsæl er sjældne, og optræder kun på udpegningsgrundlaget for mindre end fire områder inden for den atlantiske biogeografiske region i Danmark.

Natura 2000-planen indeholder mange indsatser, der skal sikre områdets habitatnaturtyper og arter herunder at forbedre tilstanden af levesteder for alm. ryle, brushane, sortterne, havterne, klyde og sandterne samt for gråsæl og snæbel.

Herudover kan indsatser som udtagning af lavbundsjord, udlægning til urørt skov, sikring af hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje, bekæmpelse af invasive arter medføre en positiv påvirkning på en lang række af arter tilknyttet Natura 2000-området, herunder mange sjældne arter som ensianblåfugl, strand-rødtop og bredbægret ensian og fredede arter såsom hjertelæbe, majgøgeurt og kongebregne samt bilag IV-arter som f.eks. markfirben, strandtudse, løgfrø.

Miljøstyrelsen reviderer desuden bestemmelserne for vildtreservatet Vadehavet, hvilket er med til, at sikre fugle og dyr mod forstyrrelse, ligeledes vil en eventuel regulering af fiskeri, for at beskytte marsvin mod bifangst, også have en effekt på denne, samt en række andre arter, der lever i samme områder. En eventuel opdatering af vejledning om klappning i området kan forbedre havbundsforholdene i området ved at fjerne forstyrrelser både på revene (1170) og i omkringliggende bufferzoner. Som følge heraf vil der kunne ske en øget udbredelse af ålegræs på sandbankerne (1110), hvilket kan være med til at forbedre fødegrundlaget for flere marine dyr.

1.4.8 Fredninger, fredede områder og vildtreservater

Natura 2000-området strækker sig over et stort geografisk område, hvor der er mange særlige natur-, landskabs- og kultur-mæssige interesser. Som følge af dette, findes her også mange fredninger, der skal beskytte disse særlige forhold. Herunder kan bl.a. nævnes fredningerne på Skallingen, Fanø, Rømmø, ved Marbæk, i Ribe Holme og Alslev Ådal, samt Margrethekog og Saltvandssøen. Derudover er delområder underlagt særlige bestemmelser bl.a. Tøndermarskloven, og den overordnede beskyttelse af vandarealerne og dele af strandengs- og klitarealerne er også varetaget gennem bestemmelserne i Bekendtgørelse om fredning og vildtreservat i Vadehavet, "Vadehavsbekendtgørelsen" fra 2007. Forholdet imellem beskyttelse og benyttelse har over de seneste 15 år medført, at den danske del af Vadehavet har opnået en tilstand, der har gjort området til et naturvidenskabeligt referenceområde på internationalt niveau.

Vadehavet, fra Blåvandshuk i Danmark til Den Helder i Holland, rummer verdens største sammenhængende tidevandsflader og er med dets biologiske rigdom og særlige dynamik et unikt naturområde, der på globalt plan nyder stor bevågenhed. Dette har bl.a. medført, at de tre vadehavslande Danmark, Tyskland og Holland siden 1978 har haft et regeringssamarbejde om beskyttelsen af Vadehavet, hvor områdets økologiske sammenhæng og helhed er udgangspunktet for den fælles forvaltningspolitik for området. Dette er bl.a. udtrykt i den såkaldte "Københavnserklæring" fra 1982 og i den fælles Vadehavsplan fra 2010 og senest i den fælles ministerdeklaration i 2018. Den danske del af vadehavsområdet indgår i Danmarks største nationalpark, Nationalpark Vadehavet fra 2010. I 2014 blev den danske del af Vadehavet optaget på UNESCO's liste over verdensarv bl.a. da Vadehavet på verdensplan er et af de sidste store sammenhængende tidevandspåvirkede økosystemer, hvor naturlige processer fungerer stort set uforstyrret.

Natura 2000-planen har til formål at sikre de naturtyper og arter, der findes på udpegningsgrundlaget for området. Realisering af planen eller dele heraf kan medføre, at én eller flere af områdets fredninger, vildtreservatet, nationalpark, UNESCO området m.v. kan blive påvirket i større eller mindre grad. For nærmere vurdering se under tabel 1 "Natura 2000-planens generelle indvirkning på miljøet" og emnet "Fredninger".

1.5 Eksisterende miljøproblemer

Truslerne mod naturværdierne og områdets udpegningsgrundlag er beskrevet i basisanalysen, der danner grundlag for udkast til Natura 2000-planen for området. Planens mål er at sikre udpegningsgrundlaget mod disse trusler herunder prioritering i tilfælde af modstridende naturinteresser.

Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser, herunder ammoniak kan påvirke næringsfattige naturtyper. Mange af de marine naturtyper er ligeledes påvirket af næringsstofbelastning. Naturtyperne har forskellig sårbarhed over for kvælstofdeposition. Næringstilførsel på arealer, der grænser lige op til naturarealer, kan påvirke naturindholdet i Natura 2000-områder i dette område gør det sig gældende for bl.a. grå/grøn klit (2130), surt overdrev (6230) og flere af søerne.

I områdets marine del er der påvirkning fra menneskelige forstyrrelser f.eks. i form af fiskeri og sejllads. Fiskeri med bundslæbende redskaber vurderes generelt at have en påvirkning på havbundens tilstand, herunder på bundvegetationen og dyreliv, hvor fiskeri med ikke bundslæbende redskaber som f.eks. med pelagiske trawl og not kan i sjældne tilfælde have bifangster af havfugle og marine havpattedyr. Garnfiskeri kan bifange og dermed påvirke havpattedyr i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod havpattedyr. Garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber) kan bifange og dermed påvirke fugle i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod fugle i området.

Invasive plantearter er ikke-hjemmehørende arter, der fortrænger naturlig vegetation. Forekomst af invasive arter er en trussel, fordi arterne breder sig hurtigt og udkonkurrerer de arter, der er karakteristiske for naturtyperne. Invasive arter er særlig et problem i kyst- og klitnaturtyperne samt på hederne.

Inddæmning og kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændringer i vegetationen, således at den naturlige, naturtypekarakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrencesterke arter.

Forøget næringsindhold kan desuden i kombination med manglende drift, medføre at og at området gror til. Tilgroning med høje græsser, urter og vedplanter forandrer naturen og kan føre til

ændringer i vegetationen, således at den naturtypekarakteristiske vegetation erstattes af en mere artsfattig vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrencesterke arter.

Fjernelse af hugstmodne træer og dødt ved i skove betyder, at skovene kommer til at rumme relativt få gamle træer og relativt lidt dødt ved, hvilket forringer levesteder for skovtilknyttede arter, herunder bl.a. mange vedboende svampe og biller. Ifølge den seneste artikel 17-afrapportering til EU om habitatnaturtypernes tilstand, mangler der generelt store træer og dødt ved i skovhabitattyper.

For ynglefuglenes vedkommende er der foretaget levestedskortlægning for 14 arter. For hovedparten af disse er tilstanden af levestederne beregnet til at være i høj eller god tilstand. De resterende er i moderat, ringe og dårlig tilstand. Det skyldes især risiko for prædation, oversvømmelse, og en u hensigtsmæssig hydrologi og vegetationshøjde på arealerne. Prædation fra rovdyr er et problem for flere af områdets ynglefuglearter, specielt de kolonirugende og engfugle er sårbare overfor prædation i yngletiden. Derudover yngler mange af de kolonirugende arter i Vadehavet i områder, der oversvømmes ved ekstreme højvandsituationer. Overordnet set vurderes der derfor ikke at være væsentlige trusler mod de 14 ynglefugles fortsatte forekomst i området.

For nogle af de udpegede trækfugle (svaner, gæs og ænder) er vandområderne inden for området vigtige levesteder, da de anvendes i forbindelse med rast og overnatning, da arterne ofte finder føde på græs- og landbrugsarealer både i og uden for området. For mange af ænderne og vadefuglene er vadefloden vigtig i forbindelse med fødesøgning. Overordnet set vurderes der ikke at være væsentlige trusler for de 21 udpegede trækfugles fortsatte forekomst i området, da der er en del områder, der lever op til arternes krav til levesteder

1.5.1 Planens påvirkning af truslerne i området

I dette afsnit redegøres der for, om planen, med dens indsatser, potentielt vurderes at forværre eller afhjælpe ovennævnte trusler.

Emissionen af ammoniak fra landbruget reguleres gennem husdyrgodkendelsesloven. Natura 2000-planen rummer ikke indsatskrav for vandkvaliteten, da disse krav fastlægges i vandområdeplanerne og Danmarks havstrategi.

Arbejdet med at vurdere behovet for at fastsætte eventuel nødvendig regulering af fiskeri samt behovet for at beskytte marsvin mod bifangst i Natura 2000-områder fortsætter. Næringsstofbelastningen af de marine naturtyper håndteres gennem Vandområdeplanerne. Natura 2000-planen indeholder en indsats om opdatering af vejledning til klappning i Natura 2000-områder, hvilket forventes at have en bred positiv afledt effekt på dyre- og planteliv, samt havbunden i og omkring Natura 2000-området.

Planen indeholder en indsats om bekæmpelse af invasive arter, idet at invasive arter medvirker til at forringe naturtilstanden. Derudover indeholder planen en indsats om etablering af og fastholdelse af pleje på de lysåbne naturtyper inkl. en grundlæggende indsats på heder. Denne indsats vil ligeledes medvirke til at bekæmpe de invasive arter inden for Natura 2000-området herunder i områder med strandvold med flerårige planter (1220), grå/grøn klit (2130), klithede (2140), revling-indlandsklit (2320), tør hede (4030) og surt overdrev (6230).

Etablering af hensigtsmæssig hydrologi samt fastholdelse af de indsatser, der er gennemført for at forbedre hydrologien fra 2016-2021, vil bidrage til at stabilisere naturtilstanden og mindske behovet for en vedvarende indsats i de beskyttede naturtyper, der stiller særlige krav til hydrologien

herunder tidvis våd eng (6410), våd hede (4010), elle- og askeskov (91E0) samt skovbevokset tørvemose (91D0).

Natura 2000-planen indeholder en indsats om etablering af og fastholdelse af pleje på de lysåbne naturtyper. Denne indsats vil medvirke til at bekæmpe tilgroning inden for Natura 2000-området på bl.a. strandeng (1330), strandvold med flerårige planter (1220), grå/grøn klit (2130), klithede (2140), klitlavning (2190), revling-indlandsklit (2330), surt overdrev (6230), tidvis våd eng (6410), hængesæk (7140), tørvelavning (7150), kildevæld (7220), rigkær (7230).

For skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje og planen indeholder en indsats om at udlægge urørt skov. Disse indsatser forventes at forbedre tilstanden af områdets skove og hermed forbedre levesteder for skovtilknyttede dyr, planter og svampe.

Indsatsen for de lysåbne naturtyper vil i stor udstrækning medvirke til at sikre forholdene for områdets udpegede fuglearter samt en lang række andre fuglearter og arter, der benytter området som levested. Udtagning af lavbundsjord kan bidrage til sammenhængende arealer, øget robusthed og give mulighed for mere naturlig dynamik. Alt efter beliggenhed, kan det også bidrage til at randpåvirkningerne af naturen, fra tilstødende arealer med landbrugsdrift, mindskes. En sådan udtagning kan ligeledes være til gavn for arter tilknyttet våde naturtyper, som trane.

Ligeledes vil de specifikke indsatser for at sikre levestederne for brushane, sortterne, havterne, sandterne, almindelig ryle og klyde sikre forholdene for disse, samt andre arter og naturtyper i området.

1.6 Internationale miljøbeskyttelsesmål

Danmark har tilsluttet sig en række internationale konventioner indeholdende miljøbeskyttelsesmål, hvis indhold i en lang række tilfælde er indarbejdet i lovgivningen. For EU-lovgivningen gælder generelt, at den er implementeret i dansk lovgivning. Danmark har bl.a. ratificeret Ramsarkonventionen og Biodiversitetskonventionen. Biodiversitetskonventionens formål er bl.a. at sikre, at den biologiske mangfoldighed bevares. Formålet med Ramsarkonventionen er at beskytte vådområder med en særlig betydning for fugle. Danmark har udpeget 28 Ramsarområder, der alle indgår i EU's fuglebeskyttelsesområder. Ramsarområderne er dermed en del af det danske Natura 2000-netværk.

Planen er en udmøntning af EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiv implementeret i dansk lov via Miljømålsloven, lovbekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017 med senere ændringer. Planen vil sikre, at areal og tilstand af kortlagte naturtyper og levesteder for omfattede arter ikke går tilbage eller forringes. Samtidig vil der ske en særlig indsats for truede naturtyper og arter, hvilket er afspejlet i indsatsprogrammet i Natura 2000-planerne for tredje planperiode.

1.7 Planens indvirkning på miljøet

Natura 2000-planens indsats vedrører hovedsageligt forbedring af allerede eksisterende og beskyttet natur, idet evt. forbedrede vandforhold for naturarealer og eventuel udtagning af kulstofholdige lavbundsjord har en positiv effekt på særligt biodiversitet, men også i forhold til vand- og klimamål.

I tabel 1 herunder er gennemgået planens sandsynlige indvirkning på en række faktorer ifølge lovbekendtgørelse nr. 1976 af 27. oktober 2021, bilag 4.

Der er indledningsvist i den strategiske miljøvurdering redegjort for planens indvirkning på miljøet over landegrænser.

Planens indvirkning på	Påvirkes	Ingen påvirkning	Redegør for indvirkning
Flora, fauna og biologisk mangfoldighed	X		<p>Natura 2000-planen medvirker generelt til at sikre, at flora, fauna og biologiske mangfoldighed bevares og forbedres, idet planen medvirker til at skabe gunstige forhold for naturen.</p> <p>Tilgroning med høje græsser, urter og vedplanter, forekomster af invasive arter samt kunstig afvanding kan føre til ændringer i vegetationen, således at den naturlige, naturtypekarakteristiske vegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrencestærke arter. Desuden kan tilgroning medføre forringelse af levestederne for områdets ynglefugle. I Natura 2000-område N89 Vadehavet, vil Natura 2000-planen være medvirkende til at hindre tilgroning af habitatnatur og levesteder for ynglefugle som f.eks. klyde, almindelig ryle og brushane. I og omkring Natura 2000-området findes bestande af bl.a. bilag IV-arterne strandtudse, løgfrø og markfirben samt andre fredede arter bl.a. hugorm, snog, kødfarvet gøgeurt og andre orkidéer. Hertil kommer en lang række andre sjældne arter f.eks. insekter herunder dagsommerfugle og guldsmede, fugle, vandplanter, mosser og svampe.</p> <p>Gennemførelse af en grundlæggende indsats på hedearealer, bekæmpelse af invasive arter samt en generel sikring og etablering af hensigtsmæssig drift, pleje og hydrologi, vurderes at føre til en</p>

		<p>generel forbedring af naturgrundlaget, og dermed på sigt en forbedring af naturtilstanden på de naturtyper indsatsen gennemføres på samt for de arter, der lever i tilknytning til disse herunder markfirben og hugorm. Dette vil samtidig sikre en stor del af den § 3 beskyttede natur i området.</p> <p>Udlægning af urørt skov samt udtagning af lavbundsjord, kan bidrage til, at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Samtidig kan Natura 2000-planen medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødsning. Dette kan have en positiv effekt på flere naturtyper og arter, der lever her. Ved ophør af drift i skoven, vil der over tid ske en ændring i bl.a. mængden af dødt ved og andelen af store træer, hvilket er faktorer, der har betydning for biodiversiteten, da mange insekter, svampe og laver er tilknyttet gamle, rådne og døde træer samt de skovlysninger, der ofte vil forekomme i urørte skove. Udlægning af skove til urørt skov indeholder potentielt tiltag, der skal fremskynde processen ved f.eks. veteranisering af træer og nedlæggelse af grøfter. Indsatserne om, at sikre en skovnaturtypebevarende drift og pleje, samt udlægning af urørt skov vil begge potentielt kunne bidrage til dette. Udlægning af områder til urørt skov, kan desuden bidrage til, at skabe større robusthed og sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer. En ændring af hydrologien vil potentielt kunne påvirke forekomster af elle- og askeskov (91E0) og skovbevokset tørvemose (91D0), som bliver vådere og hvor bevoksninger visse steder vil gå ud som følge af ændret vandstand.</p> <p>Græsning vil alt efter intensitet og typen af græssere, potentielt kunne påvirke følsomme forekomster af f.eks. rigkær</p>
--	--	--

		<p>(7230), kildevæld (7220) og hængesæk (7140), hvor optrædning og overgræsning kan medføre at de positive strukturer og de naturtypekarakteristiske arter forsvinder. I dette område gælder det f.eks. forekomster af kildevæld (7220), som vurderes at være følsom over for pleje med græsning.</p> <p>Planens indsats om at sikre egnede levesteder for områdets fugle og arter samt udarbejdelse af en national strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter bidrager positivt i forhold til forvaltning af arterne.</p> <p>Planen indeholder endvidere en indsats om revidering af bestemmelserne for vildtreservatet for at beskytte havdykænder samt en vurdering af behov for evt. regulering af fiskeri i Natura 2000-området for at beskytte marsvin mod bifangst.</p> <p>Såfremt det vurderes nødvendigt at regulere fiskeriet på områdets rev vil denne regulering kunne sikre naturtypen og dens tilknyttede dyr og planter mod skadelig påvirkning fra fiskeri.</p> <p>For vurdering ift. specifikke arter henvises til emnet omkring "særlige arter".</p>
Befolkningen	X	<p>Natura 2000-planen har fokus på sikring af den eksisterende udpegede natur i området og vurderes at bidrage til at sikre og forbedre naturgrundlaget, hvilket giver mulighed for større naturoplevelser.</p> <p>En evt. udlægning af arealer til urørt skov vil i de statsejede skove ikke ændre på procedurer for håndteringen af risikotræer, ligesom at brandbælter vil blive vedligeholdt de nødvendige steder og det vurderes dermed ikke at have nogen væsentlig indvirkning på befolkningens sikkerhed eller trafikale tilgængelighed.</p> <p>Der er offentlig adgang til store dele af området. I de gældende reservatbestemmelser for området er der</p>

		<p>dog indbygget restriktioner for menneskers færdsel i dele af området for, at sikre fugle og dyr mod forstyrrelse. Natura 2000-planen indebærer potentielt en revision af reservatbestemmelserne for Vadehavet, hvilket evt. kan påvirke menneskers færdsel i og udnyttelse af området, herunder den marine del, da enkelte områder i bestemte perioder eventuelt skal beskyttes mod færdsel for at sikre bedre vilkår for havdykænder. Endvidere kan menneskers færdsel i området potentielt påvirkes som følge af en evt. regulering af fiskeri i området for beskyttelse af marsvin mod bifangst.</p> <p>Miljøstyrelsen arbejder på en løbende opdatering af oversigt over naturtyper, arter og fugle som findes i væsentlig forekomst i Danmark, på om der er behov for yderligere sikring mod forstyrrelser med fokus på træk- og ynglefugle samt pattedyr, samt på at fortsætte arbejdet med at vurdere behovet for at fastsætte eventuel nødvendig regulering af fiskeri i Natura 2000-områder. Denne indsats vil i mindre områder og på bestemte tidspunkter af året også potentielt kunne medføre en ændring i adgangsforholdene, men påvirkningen vurderes ikke at være væsentlig.</p> <p>Ændringer af hegning i forbindelse med ændret eller nyetableret pleje, etablering af hensigtsmæssig hydrologi, udlægning af urørt skov samt udtagning af lavbundsjord, vil ligeledes potentielt kunne betyde ændrede adgangsforhold i mindre områder, pga. mere fugtige forhold, væltede træer og hegn men påvirkningen vurderes ikke at være væsentlig.</p>
Menneskers sundhed	X	<p>Store dele af N89 er et eftertragtet udflugtsmål grundet de store naturkultur- og landskabsværdier, der er i området, samt det at en væsentlig del af området er en del af UNESCOs verdensnaturarv og Nationalpark Vadehavet. Derfor udnyttes store dele af Vadehavet, men også de store åsystemer, til rekreative aktiviteter, som</p>

		<p>bidrager til menneskets sundhed. Udpegnings som UNESCO verdensarv samt Nationalpark medfører et øget fokus på formidling af områdets store værdier. Planens indsatser om pleje og udlægning af områder til urørt skov samt udtagning af lavbundsjord, vil understøtte og udbygge den gode formidling, der allerede er i området. Ligeledes vil der ved en eventuel revidering af vildtreservatbestemmelserne samt regulering af fiskeri ift. at beskytte marsvin mod bifangst ske en øget formidling af områdets store naturværdier.</p> <p>Planen medvirker til at sikre de beskyttede naturtyper i området således, at naturen på sigt opnår en god-høj kvalitet. Naturområder af god-høj kvalitet er af betydning for den rekreative udnyttelse af området, og dermed menneskers sundhed og der vil derigennem skabes incitament til en større rekreativ udnyttelse af områderne, med hensyntagen til de natur- og kulturværdier, der er.</p> <p>Der kan dog jf. beskrivelsen i emnet "Befolkningen" i mindre områder og på visse tidspunkter af året, være en ændret adgang til arealerne. Det vurderes, at gennemførelsen af planen ikke vil være i modstrid med hensynene til menneskers sundhed, men i stedet vil bidrage positivt hertil. Sikringen af beskyttet natur vurderes i øvrigt ikke at have en sundhedsmæssig effekt.</p> <p>For yderligere vurdering se også under emnerne "Befolkningen", "Fredninger, bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater"</p>
Jordbund	X	<p>Natura 2000-planens indsatser om lavbundsprojekter og sikring af hensigtsmæssig pleje kan medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødskning, hvilket på sigt kan forbedre naturtilstanden i området. En udpining vil</p>

			<p>på sigt øge sandsynligheden for indvandring af en artsrig flora og fauna, da en meget stor del af især de sjældnere arter er tilknyttet næringsfattige forhold.</p> <p>Opdatering af vejledning om klapning i Natura 2000-områder kan potentielt få en positiv effekt på havbunden i og omkring Natura 2000-området.</p> <p>Se desuden vurderinger i skemaet under "Vand" og "Flora, fauna og biologisk mangfoldighed".</p>
Vand	X		<p>Natura 2000-planen rummer ikke indsatskrav for vandkvaliteten, da disse krav fastlægges i vandområdeplanerne samt Danmarks Havstrategi. Det vurderes, at planens generelle indsats om sikring af Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag samt indsatser om fiskeriregulering, vil bidrage til at opnå god miljøtilstand i det marine økosystem og en bedre balance af fødenettet. Indsatser vedrørende naturpleje, udtagning af lavbundslande og forbedring af hydrologi vil desuden medvirke til at tilbageholde kvælstof og dermed medvirke til at opnå vandområdeplanens mål og Danmarks havstrategi, der sigter mod god miljøtilstand i de danske havområder.</p>
Luft		X	<p>Det vurderes, at Natura 2000-planens indsatser for forbedring af de beskyttede naturtyper og arter ikke vil have indflydelse på luftkvaliteten, fordi indsatserne ikke medfører emission af stoffer til luften.</p>
Klimatiske faktorer	X		<p>Indsatser i Natura 2000-planen, som for eksempel hydrologiprojekter og udtagning af lavbundslande, kan potentielt medvirke til at mindske udledningen af CO₂, idet tidligere drænedede lande igen vandmættes, og derfor frigør mindre CO₂. Desuden kan indsatserne også gøre områderne mere robuste over for ekstreme vejrforhold og klimaændringer, ved at bidrage til at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer og evt. mindske randpåvirkningen.</p>

			Udbredelse af ålegræs og makroalger som følge af en potentiel forbedring af naturkvaliteten i marine områder, vil kunne medvirke til binding af CO ₂ i havet.
Materielle goder		X	<p>Natura 2000-planen har fokus på sikring af den eksisterende udpegede natur i området. Sikring af den eksisterende natur har betydning for det nuværende erhvervsfiskeri i området, som følge af indsatser om vurdering af behovet for yderligere fiskeriregulering, herunder særligt vurdering af behovet i forhold til bifangst af marsvin. Såfremt der vurderes behov for at fastsætte eventuel regulering af fiskeri skal denne regulering udformes som enten en national lovgivning og/eller en international regulering. Hvis der er tale om international regulering, skal denne forhandles i en regional EU-proces med berørte medlemslande i overensstemmelse med bestemmelserne i EU's fælles fiskeripolitik.</p> <p>Det vurderes, at planen ikke påvirker materielle goder, idet realisering af indsatsprogrammet ikke berører ejendomme eller andre værdier for den brede befolkning eller lokalbefolkninger. Adgangen til naturområder og en højere værdi af naturen er vurderet under emnet "Flora, Fauna og Biologisk mangfoldighed", "Befolkningen" og/eller "Menneskets sundhed".</p>
Landskab	X		<p>Sikring og forbedring af naturgrundlaget, herunder naturplejetiltag, vil øge landskabsværdien ved at give mulighed for et mere varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper. Udtagning af lavbundslande samt udlægning til urørt skov vil også kunne føre til ændringer i landskabet. I de urørte skove vil der med tiden ske ændringer i skovstrukturen, hvor der kan opstå flere lysninger, mere våd skov, mere dødt ved og flere store træer som vil opfattes anderledes. Der kan potentielt også blive fjernet ikke-hjemmehørende arter, for at give plads til hjemmehørende arter. Skovene vil fortsat bevares som skov, hvorved</p>

			<p>landskabet overordnet ikke vil ændres men lokalt vil det ændre udseende, bl.a. ved at være mere lysåbne.</p> <p>En forbedring af den marine naturtilstand, som følge af Natura 2000-planens indsatser i området, vil øge udbredelsen af ålegræs og makroalger samt dyrelivet i tilknytning dertil, hvilket kan forbedre den undersøiske landskabsværdi.</p>
Kulturarv, herunder kirker, arkitektonisk arv og arkæologisk arv.	X		<p>Indsatsprogrammet i Natura 2000-planen kan berøre fortidsmindearealer, der ved afgræsning eller pleje kan blive mere synlige i landskabet ved at opvækst holdes nede, dermed fremstår eksempelvis diger, voldsteder, rundhøje tydeligere i landskabet. Planens indsatser om pleje kan dog potentielt også påvirke fredede fortidsminder og kulturarvsarealer i form af dyrs tramp og slidtage, men denne påvirkning kan reguleres ved f.eks. at tilpasse græsningstrykket.</p> <p>Indsatsprogrammet vurderes ikke, at påvirke kirker, arkitektonisk arv og arkæologisk arv, mindesmærker o.l. yderligere.</p>
Arter	X		<p>Indsatsen for de lysåbne naturtyper herunder en grundlæggende indsats på heder samt bekæmpelse af invasive arter, samt indsatserne om udtagning af lavbundsjord og udlægning af urørt skov, vil foruden at forbedre forholdene for arterne på udpegningsgrundlaget, i stor udstrækning også medvirke til, at sikre forholdene for en lang række sjældne og fredede arter f.eks. bilag IV-arterne markfirben, løgfrø og strandtudse, idet deres naturgrundlag forbedres sammen med indsatsen for habitatnaturen og arterne på udpegningsgrundlaget. Dette vil samtidig medvirke til at sikre forholdene for områdets udpegede fuglearter bl.a. almindelig ryle samt en lang række andre fuglearter, der benytter området som levested. Omlægning af lavbundsjord fra omdriftsarealer til naturarealer vurderes at forbedre levestederne for bl.a. dyndsmerling, laks, lampretter, odder, grøn kølleguldsmed</p>

		<p>samt flere fugle herunder trane, pibesvane, højle, skestork, ved at forbedre vandkvaliteten og mindske randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer.</p> <p>En udtagning af lavbundsgrunde vil, alt efter beliggenhed og omfang af projekterne som endnu ikke kendes, potentielt kunne påvirke yngle- og rasteområder for bilag IV-arter som f.eks. padderne strandtudse og løgfrø. Levestederne vil potentielt kunne ændre karakter og blive vådere. Det vurderes i denne sammenhæng, at en del af Natura 2000-planens indsatser, vil kunne medføre, at det de generelle forhold for padderne forbedres f.eks. ved at sikre en hensigtsmæssig drift og hydrologi.</p> <p>Miljøstyrelsen reviderer desuden bestemmelserne for vildtreservatet Vadehavet, hvilket er med til at sikre fugle og dyr mod forstyrrelse, herunder edderfugl, strandskade og sortand. Miljøstyrelsen vurderer fortsat behovet for beskyttelse af marsvin mod bifangst i danske farvande, hvilket vurderes, at have en positiv effekt på denne samt andre marine dyr i området som f.eks. spættet sæl og gråsæl, da forstyrrelse, er en af truslerne mod disse arter.</p> <p>Indsatserne for at forbedre levestederne for bestemte arter i området som for eksempel klyde, almindelig ryle, brushane, sandterne, sortterne, havterne samt gråsæl og snæbel forventes, at have en positiv effekt på disse arter, men også en række andre arter, der stiller lignende vilkår til levesteder herunder laks, havørred, dyndsmøling, lampretter, grøn kølleguldsmed og spættet sæl, da det forventes, at deres levesteder ligeledes vil blive forbedret.</p> <p>Natura 2000-planens indsatser omkring en eventuel regulering af fiskeri, opdatering af vejledning om klappning og afledte effekter af indsatserne på vandmiljøet, forventes også at have en positiv effekt på de mange arter af fisk</p>
--	--	--

			og bundlevende dyr, der benytter Vadehavet som leve- og yngleområde, herunder de mange fladfisk for hvem Vadehavet er et vigtigt opvækst område.
Fredninger, Bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater	X		<p>Natura 2000-planen for området vil i den kommende planperiode fortsætte arbejdet med, at opdatere vidensgrundlaget og vurdere behovet for eventuelle reguleringer af fiskeri og færdsel, inden for det marine område, med henblik på, at forbedre forholdene for vandplanter, fisk og naturtyper med et fokus på træk- og ynglefugle samt havpattedyr. Bl.a. er der specifikke overvejelser, om at vurdere behovet for yderligere fiskeriregulering ift. at beskytte marsvin mod bifangst samt en revidering af vildtreservatbekendtgørelsen Vadehavet med henblik på at beskytte levestederne for havdykænder. Dette er aktiviteter, der komplimenterer og understøtter aktiviteter, der allerede pågår eller planlægges i bl.a. Det Trilaterale Vadehavssamarbejde og Nationalpark Vadehavet. Ligeledes er der i Det Trilaterale Vadehavssamarbejde også fokus på, at hindre introduktion af invasive arter, stoppe spredningen samt bekæmpelse af de invasive arter. Natura 2000-planens specifikke indsats om bekæmpelse af invasive arter, samt afledte effekter af andre indsatser såsom etablering af græsning, rydning sikring af egnede levesteder for områdets arter m.v. vurderes, at supplere dette.</p> <p>Natura 2000-planen vurderes i vid udstrækning, at komplimentere og understøtte områdets mange fredninger, vildtreservatet Vadehavet, Det Trilaterale Vadehavssamarbejde, Nationalpark Vadehavet samt at medvirke til, at bevare de værdier som området blev udpeget som en del af UNESCOs verdensnaturarv på baggrund af.</p>
Kumulative effekter	X		Natura 2000-planen har til formål at sikre og forbedre naturkvaliteten og habitater for arter på områdets udpegningsgrundlag. Eventuel realisering af indsatsprogrammet i planen kan potentielt medvirke til en

			<p>kumulativ positiv påvirkning i samspil med konkrete projekter. Herunder revidering af Bekendtgørelse for fredning og vildtreservat i Vadehavet, "Vadehavsbekendtgørelsen", der bl.a. revideres for at sikre levesteder for havdykænder samt de marine dele af Vadehavet.</p> <p>Planens generelle indsats om sikring af Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, samt indsatser om fiskeriregulering, vil bidrage til at opnå god miljøtilstand i det marine økosystem og en bedre balance af fødenettet. Dermed vil planen kunne påvirke havmiljøet positivt og bidrage til realisering af vandområdeplanerne samt Danmarks havstrategi, der sigter mod god miljøtilstand i de danske havområder.</p> <p>Såfremt der vurderes behov for at fastsætte eventuel regulering af fiskeri skal denne regulering udformes som enten en national lovgivning og/eller en international regulering. Hvis der er tale om international regulering, skal denne forhandles i en regional EU-proces.</p>
--	--	--	--

Tabel 1. Gennemgang af planens indvirkning på en række miljøforhold.

1.8 Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet

Planen har indvirkning på de faktorer, der er listet i tabel 1. Vedrørende modstridende naturinteresser følger prioriteringen Natura 2000-planens retningslinjer. For så vidt angår modstridende naturinteresser henvises til Natura 2000-planens afsnit 3.3. Se i øvrigt afsnit om grundlag for prioriteringer nedenfor.

Natura 2000-planerne skal generelt sikre en højere kvalitet af naturen og bidrage til en større biologisk mangfoldighed. Natura 2000-planen har fokus på sikring af den eksisterende udpegede natur i området, hvor en indsats mod invasive planter samt sikring af en hensigtsmæssig drift og pleje af arealerne og arternes levesteder, skal bevare den lysåbne natur i området. Med gennemførelse af Natura 2000-planen forbedres tilstanden af de lysåbne naturtyper, ynglefluglenes levesteder og de uforstyrrede yngleområder for de to arter af sæler.

Planen indeholder en indsats om sikring af hensigtsmæssig hydrologi samt udtagning af lavbundsjørde. En ændring af hydrologien i området vil potentielt kunne påvirke forekomster af elle- og askeskov (91E0) og skovbevokset tørvemose (91D0), som bliver vådere og hvor bevoksninger visse steder kan gå ud som følge af ændret vandstand. Sådant en påvirkning vil f.eks. kunne

håndteres ved at følsomme forekomster af naturtypen sikres udeladt af arealet, hvor hydrologien ændres væsentligt.

Planen indeholder en indsats om udlægning af urørt skov. Udlægning af urørt skov i området kan medføre en ændret adgang til områder på visse tidspunkter af året hvor jordbunden vil være vådere, ligesom færdsel uden for veje og stier med tiden kan blive sværere som følge af væltede træer, og eventuelle hegninger. Hvor staten udlægger urørt skov vil adgangen til området vil blive sikret gennem fortsat vedligeholdelse af veje, stier og friluftsfaciliteter, så skovene vil fortsat være tilgængelige.

Græsning vil alt efter intensitet og typen af græssere, potentielt kunne påvirke følsomme forekomster af f.eks. rigkær (7230), kildevæld (7220), hængesæk (7140) og fredede fortidsminder. Normalt vil en påvirkning af følsomme forekomster af naturtyper eller levesteder for arter kunne undgås ved at regulere græsningstrykket eller frahegne de følsomme naturtyper og/eller levesteder for arter og fortidsminder, der findes i området. I dette område gælder det f.eks. forekomster af kildevæld (7220), som vurderes at være følsom over for pleje med græsning.

Planen indeholder en indsats om udtagning af kulstofholdig lavbundsgrunde. En udtagning af lavbundsgrunde vil, alt efter beliggenhed og omfang af projekterne som endnu ej kendes, potentielt kunne påvirke yngle- og rasteområder for bilag IV-arter som f.eks. strandtudse og løgfrø. Levestederne vil potentielt kunne ændre karakter og blive vådere. En negativ påvirkning af levesteder for strandtudse og løgfrø vil kunne undgås ved f.eks. at sikre tilstrækkeligt med egnede raste- og ynglesteder på det tidspunkt projektet realiseres, ligesom en nøje planlægning af anlægsfasen af projektet på bestemte tidspunkter af året, samt evt. brug af paddehegn, vil kunne forebygge ødelæggelse af yngle- og rasteområder, samt påvirkning af bestanden af strandtudse og løgfrø. Evt. etablering af erstatningsbiotoper vil ligeledes kunne sikre opretholdelse af den økologiske funktionalitet for arten.

Det vurderes, at sikring af den eksisterende natur potentielt kan have betydning for det nuværende fiskeri i området, da der med indsatser om vurdering af behovet for at indføre den nødvendige fiskeriregulering bl.a. af hensyn til marsvin, potentielt kan ske yderligere regulering af erhvervsfiskeri i området. Hvis der på baggrund af indsatsen i planen vurderes behov for yderligere regulering af fiskeri i området, vil de endelige vurderinger af effekterne for fiskerierhvervet vil blive foretaget i en regional EU-proces for erhvervsfiskeriet, i overensstemmelse med bestemmelserne i EU's fælles fiskeripolitik, samt i forbindelse med national lovgivning af øvrig fiskeri.

1.9 Miljøvurderingens gennemførelse og grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planerne udarbejdes som følge af habitatdirektivets artikel 6. stk. 1, som fastslår, at medlemsstaterne skal iværksætte de nødvendige bevaringsforanstaltninger, hvilket bl.a. kan indebære udarbejdelse af hensigtsmæssige forvaltningsplaner, som er specifikke for lokaliteterne eller integreret i andre udviklingsplaner, relevante retsakter, administrative bestemmelser eller aftaler. I Danmark udarbejdes Natura 2000-planer, som angiver overordnede og konkrete mål for lokaliteterne, indsatsprogram med retningslinjer og evt. mulighed for prioritere mellem forskellige naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget ved realisering af indsatsprogrammet.

Natura 2000-planen er en overordnet statslig plan, som skal gennemføres gennem frivillige og lokale indsatser. Natura 2000-planen udarbejdes på baggrund af en basisanalyse, der bl.a. præsenterer data, redegør for relevante trusler og naturtilstanden. Natura 2000-planen danner efterfølgende grundlag for udarbejdelsen af en Natura 2000-handleplan. Natura 2000-handleplanen

udarbejdes af kommunale og andre ansvarlige myndigheder, og har fokus på de forventede forvaltningsindsatser og initiativer, fordeling af indsatser mellem ansvarlige myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen af indsatserne.

Der kan således ikke i forbindelse med Natura 2000-plan foretage en konkret vurdering af indsatsernes miljøpåvirkning, da Natura 2000-planer ikke fastlægger hvor den konkrete indsats skal gennemføres. Miljøvurderingen er gennemført ud fra tilgængelig viden, bl.a. de oplysninger der fremgår af basisanalysen, udkast til Natura 2000-planen og det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

I de seneste basisanalyser (offentliggjort juni 2020) redegøres der for relevante trusler, og dermed at der fortsat er behov for indsatser for at sikres den nuværende naturtilstand og på sigt opfylde habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivets mål. I tredje planperiode (2022-2027) er der fokus på at sikre mere naturlige processer og naturens robusthed bl.a. i form af sammenhængende arealer, udlæg af urørt skov og udtag af kulstofholdige lavbundsjord. Derudover er der fokus på sikring af den eksisterende natur og levesteder bl.a. ved at fortsætte plejen af plejkrævende arealer, bekæmpe invasive arter, afsøge behovet for at udlægge forstyrrelsesfrie zoner og afsøge behovet for fiskeriregulering.

Overvejelserne har ført til, at der i Forslag til Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 89 planlægges en indsats om at arbejde for at sikre de lysåbne naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift, pleje, hvor de tørre heder (4030) har særligt fokus. Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur. Der arbejdes desuden for at sikre egnede levesteder for områdets fugle eller arter, samt der planlægges gennemført en særlig indsats mod invasive arter i bl.a. strandvold med flerårige urter (1220), revling-indlandsklit (2330) og tør hede (4030), idet invasive arter medvirker til, at forringe naturtilstanden på de lysåbne naturtyper.

Derudover planlægges en indsats omkring behovet for at fastsætte eventuel nødvendig regulering af fiskeri for at beskytte marsvin mod bifangst samt en indsats omkring områdets Vildtreservat for at optimere at levestederne for havdykænderne sortand og edderfugl, da fiskeri og forstyrrelse, kan være en trussel mod arternes levesteder. Der planlægges også specifikke indsatser for, at sikre levesteder for brushane, almindelig ryle, sorterne, havterne, klyde, sandterne samt gråsæl og snæbel, da mangel på optimale levesteder, er en trussel mod arternes forekomst i området. Indsatserne skal dermed være medvirkende til, at bevaringsstatus for arterne ikke forringes på biogeografisk niveau. Dette vil også kunne sikre levesteder for eksempelvis spættet sæl og andre yngle- og trækfugle herunder fjordterne, splitterne og dværgterne.

Planen har til hensigt at sikre udpegningsgrundlaget og fremmer herved den biologiske mangfoldighed generelt. En målsætning for en bestemt naturtype, fugl eller art vil dog kunne indebære en nedprioritering af andre naturtyper, fugle eller arter. For området er der foretaget følgende valg:

I området findes store arealer med strandenge (1330) og for mange af disse vedkommende vil en naturlig udvikling være, at de gror til med tagrør og andre høje græsser og urter. Gode levesteder for brushane og alm. ryle er i form af velafgræssede strandenge (1330) og i planen prioriteres disse derfor i forhold til udvikling af rørsumpe. Dog prioriteres gamle veludviklede rørsumpe som levesteder for rørhøg og rørdrum.

Vadegræssamfund (1320) er særegen for Natura 2000-område N89 Vadehavet og indeholder den naturtypekarakteristiske art engelsk vadegræs *Spartina anglica*, der er en hybrid mellem en amerikansk og en europæisk art og som samtidig med, at være en naturtypekarakteristisk art også optræder på listen over invasive arter. Arten kan føre til tab af værdifulde habitater for migrerende

fugle samt vadefugle, når vaden forsvinder og dermed det fødegrundlag, der lever i mudderen på vaden og langs kysten. Derudover kan arten medføre en fortrængning af andre plantearter og dermed medføre en mindre artsdiversitet. Artens evne til at tilbageholde og ophobe sediment, kan også medføre, at en øget udbredelse af denne sker på bekostning af habitat til fiskeyngel, der lever på lavt vand. I dette område er det vurderet, at naturtyperne enårig strandengsvegetation (1310) og strandeng (1330), samt vadefuglenes levesteder skal prioriteres højere end naturtypen vadegræssamfund (1320) og engelsk vadegræs søges, så vidt muligt, fjernet.

1.10 Overvågning

Resultatet af Natura 2000-indsatsen i forhold til udpegningsgrundlag og naturtilstanden bliver fulgt op på gennem det nationale overvågningsprogram, NOVANA, som Miljøministeriet er ansvarlig for. Desuden afrapporterer Danmark bevaringsstatus vedr. habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivet til EU-kommissionen hvert 6 år.

Basisanalysen bygger på kortlægningsdata og udgør det nuværende vidensgrundlag om status for områdets udpegningsgrundlag i forbindelse med Natura 2000-planlægningen. Basisanalysen gennemgår systematisk udpegningsgrundlaget med en beskrivelse af status for hver enkelt art, fugl og naturtype. Det er hensigten, at denne analyse opdateres i forbindelse med fremtidige planperioder.

Resume

Strategisk MiljøVurdering for forslag til Natura 2000-plan 2022-2027 for Vadehavet (nr. 89). Miljøvurderingen sammenfatter Natura 2000-planforsalgets påvirkning af miljøet

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk